

REPUBLIKA
SLOVENIJA

VARUH
ČLOVEKOVIH
PRAVIC

**POVZETEK DELA VARUHA
ČLOVEKOVIH PRAVIC
REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA LETO 2021**

2021

O VARUHU ČLOVEKOVIH PRAVIC REPUBLIKE SLOVENIJE

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije je Peter Svetina.

Pristojnosti Varuha človekovih pravic Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: Varuh) določa Ustava Republike Slovenije (159. člen) in Zakon o varuhu človekovih pravic ter 23 področnih zakonov.

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije

Dunajska cesta 56, 1000 Ljubljana, Republika Slovenija

Telefon: +386 1 475 00 50

Brezplačna telefonska številka: 080 15 30

Elektronski naslov: info@varuh-rs.si

Spletna stran: www.varuh-rs.si

UVODNIK VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC

Spoštovani,

pred vami je 27. poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije. V skladu z Zakonom o varuhu človekovih pravic Varuh človekovih pravic Republike Slovenije (Varuh) o svojem delu, ugotovitvah o stopnji spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter o pravni varnosti državljanov Republike Slovenije poroča Državnemu zboru Republike Slovenije z rednimi ali posebnimi poročili.

Po polovici mandata, ki ga izvajam kot peti varuh človekovih pravic Republike Slovenije, moram opozoriti, da se po eni strani krepi zavedanje o pomenu neodvisnih državnih institucij, kot smo Varuh, Ustavno sodišče, Računsko sodišče, Komisija za preprečevanje korupcije, Zagovornik načela enakosti in Informacijska pooblaščenka, za delovanje demokratične države in družbe v sistemu zavor in ravnovesij, vendar se po drugi strani kot družba hkrati nemalokrat soočamo tudi s spodkopavanjem dela teh institucij, predvsem s strani oblasti oziroma odločevalcev, ko in če se naše delovanje, odločitve ali priporočila ne skladajo z njihovimi političnimi cilji. Takšni poskusi politizacije neodvisnih državnih institucij kažejo na nerazumevanje, da so te institucije zunaj tradicionalnih treh vej oblasti. Zavedati se moramo, da so te institucije nepogrešljive za delovanje sodobne demokratične države.

Tudi leto 2021, o katerem poročamo, je tako kot leto prej zaznamovala pandemija koronavirusne bolezni covid-19. Skozi vse leto smo se srečevali z različnimi ukrepi za zaščito življenj in zdravja, ki so močno posegli v naša življenja, v naš način življenja in nena zadnje v naše pravice in svoboščine ter jih močno omejevali. Glede na klice in pobude posameznic in posameznikov, ki jih je bilo v letu 2021 5 % več kot leta 2020, ko jih je bilo precej več kot v preteklih letih, želim izpostaviti, da to kaže, da je pandemija koronavirusne bolezni posegla v življenja posameznikov in družbe precej globlje in dolgoročneje in je na številnih področjih povečala stiske ljudi. Zato je nedopustno, da država z nespoštovanjem in kršenjem človekovih pravic in temeljnih svoboščin ta položaj še poslabšuje. Da bi prispevali k preprečevanju širjenja okužb z novim koronavirusom, smo pri Varuhu tudi v letu 2021 ravnali odgovorno in smo ustrezno prilagodili svoje poslovanje. Začasno smo prenehali sprejemati pritožnike in opravljati terenske obiske, namesto tega pa smo bili na voljo po e-pošti, običajni pošti, brezplačnem telefonu in družabnih omrežjih. Večina zaposlenih je tudi v letu 2021 še naprej delala od doma.

Medtem ko sem lani v uvodniku največ pozornosti namenil prav aktivnostim Varuha v zvezi z epidemijo covid-19, ki je močno zaznamovala naše življenje in tudi pravice in svoboščine v letu 2020, pa **se bom letos kljub temu, da je bila situacija podobna, v uvodniku osredotočil predvsem na bistvene sistemske izzive, ki čakajo na reševanje, pa tudi na nekatere pozitivne sistemske premike. Ta sistemska vprašanja večinoma**

niso neposredno povezana z epidemijo 2021, je pa pandemija dokončno razgalila marsikateri, sicer že prej obstoječi problem, ki ga moramo kot družba in država čim prej rešiti. Vstopamo v t. i. post-covidno obdobje, v katerem so prišle še bolj do izraza številne pomanjkljivosti glede spoštovanja človekovih pravic v naši družbi. Za primer novih valov epidemije kot že tolikokrat prej tudi na tem mestu ponovno opozarjam, da je pri sprejetih ukrepih (ali odsotnosti le-teh) treba upoštevati določene standarde in sicer, da morajo biti ukrepi sorazmerni, nediskriminatorni, nujni za dosego določenega cilja, strokovno utemeljeni, zakoniti (ter sprejeti transparentno, po ustreznem postopku) in časovno omejeni – torej legitimni. Že ob začetku epidemije, marca 2020, smo izpostavili tudi pomen vzpostavljanja splošnega zaupanja v ravnanje oblasti in da mora biti ravnanje oblasti v zvezi s pandemijo ustrezno pojasnjeno, strokovno utemeljeno in široko dostopno.

Kot varuh sem bil v tem zahtevnem in hkrati občutljivem letu osebno v rednih stikih z nosilci različnih vej oblasti in jih opozarjal na pomen spoštovanja mednarodnih in ustavnih standardov človekovih pravic tudi v času epidemije. Tudi v letu 2021 smo veliko pozornosti namenjali različnim ranljivim skupinam, kot so **otroci, invalidi, starejši, ženske, narodne in etnične skupnosti, zaposleni, brezposelni in tujci.** Še naprej sem izpostavljal, da je pomembno zavedanje, da človekove pravice niso nek oddaljen ali teoretičen, pravniški pojem. Nujno je, da **so človekove pravice dostopne vsakomur in da so posameznikom na razpolago ustrezni mehanizmi in pravna sredstva, da se kršitve odpravijo.**

Število obravnavanih zadev, ugotovljene kršitve in nova priporočila

Tudi v letu 2021 smo podobno kot leto prej v obravnavo v okoliščinah protikoronskih ukrepov prejeli kar tretjino več zadev kot pred letom 2020. Obravnavali smo 6.863 zadev (leta 2020 6.852 zadev, leta 2019 pa 4.600), kar pomeni več kot 33-% povečanje števila zadev glede na obdobje pred pojavom pandemije covid-19. Obravnavane zadeve so se nanašale tako na ukrepe in vprašanja, povezana z epidemijo covid-19, kot na druge s covidom-19 nepovezane vidike kršenja človekovih pravic in temeljnih svoboščin. **Neposredno na covid-19 se je v letu 2021 nanašalo skupaj 1179 zadev, kar je sicer nekaj manj kot leta 2020, ko je bilo takšnih zadev 1414 – indeks 21/22 torej znaša nekaj več kot 83 %.** Tudi to letno poročilo zato vsebuje **posebno tretje poglavje, v katerem so ločeno predstavljene naše aktivnosti in prizadevanja v zvezi s pandemijo covid-19.**

V letu 2021 smo skupaj obravnavali 3.720 pobud, od tega jih je bilo utemeljenih 475 ali 14,62 %, med njimi 221 s področja zagovorništva otrok. Med 349 ostalimi utemeljenimi pobudami smo ugotovili 276 kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin in drugih nepravilnosti, kot je kršitev enakosti pred zakonom in kršitev načela dobrega upravljanja, kar je sicer občutno manj kot leta 2020, ko smo med 364 utemeljenimi pobudami ugotovili kar 473 kršitev. Število ugotovljenih kršitev je torej upadlo, vendar je vsaka kršitev nedopustna in odveč. V pobudah smo ugotovili največ kršitev načela dobrega upravljanja iz 3. člena Zakona o varuhu človekovih pravic, in sicer 88. Pose-

bej želim izpostaviti še **25 kršitev enakosti pred zakonom, 20 kršitev pravic invalidov, 18 kršitev enakega varstva pravic, 14 kršitev načela, da je Slovenija pravna in socialna država, 12 kršitev načela pravičnosti iz 3. člena Zakona o varuhu človekovih pravic, 10 kršitev sodelovanja pri upravljanju javnih zadev, 10 kršitev pravice do socialne varnosti, 9 kršitev pravice do pravnega sredstva in po 8 kršitev pravice do zdravstvenega varstva, pravice do zdravega življenjskega okolja in neupravičeno zavlačevanje postopkov iz 24. člena Zakona o varuhu človekovih pravic.**

Med obravnavanimi organi smo v letu 2021 **največ kršitev ugotovili s strani Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ), bilo jih je kar 63, temu sledijo Ministrstvo za okolje in prostor (MOP) s 25 kršitvami**, Ministrstvo za notranje zadeve (MNZ) in Ministrstvo za zdravje (MZ) vsak z 18 kršitvami, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZPIZ) s 16 kršitvami, Vlada Republike Slovenije (Vlada) s 16 kršitvami in druga ministrstva. Ugotovili smo tudi 6 kršitev s strani Inšpektorata RS za okolje, 5 kršitev s strani Finančne uprave in 5 kršitev s strani lokalne samouprave, torej občin.

Na podlagi vseh svojih dejavnosti v letu 2021, torej obravnavanja pobud, odpiranja širših vsebinskih vprašanj (v letu 2021 smo na lastno pobudo odprli 6 pobud in 77 širših vprašanj), delovanja različnih organizacijskih enot, obiskov, priprave strokovnih analiz, študij in zaznavanj, dajemo tokrat skupaj 86 novih priporočil, od tega:

- **52 priporočil, ki na splošno, pogosto tudi na sistemski ravni**, zadevajo družbo in spoštovanje človekovih pravic v njej,
- še dodatno **25 priporočil**, ki predstavljajo **stalne naloge** različnih organov in
- **9 covid-19 priporočil** – torej priporočil, ki se neposredno nanašajo na ukrepe v zvezi s covidom-19 (številna priporočila, dana med letom glede ukrepov, povezanih s covidom-19, pa tudi niso več aktualna, saj so se predpisi in ukrepi v zvezi z zajezitvijo in obvladovanjem epidemije covida-19 zelo hitro spreminjali, zato jih ponovno ne navajamo).

Letos dajemo manj novih priporočil kot v preteklem letu. Vendar je **glede na zelo veliko število neuresničenih in še vedno aktualnih preteklih Varuhovih priporočil pred pristojnimi organi v prihodnje še ogromno dela.**

Pomen uresničevanja priporočil Varuha in odločitev drugih neodvisnih institucij

Izpostavljamo okoli **150 najbolj aktualnih preteklih priporočil, ki ostajajo bodisi neuresničena bodisi delno neuresničena. Med drugim kot stalno nalogo Varuh ponavlja lanskoletno priporočilo (stalno nalogo) št. 1 (2020)**, s katerim je Vladi Republike Slovenije predlagal, naj v svojem odzivnem poročilu prouči in pojasni razloge, zaradi katerih Varuhova pretekla priporočila, ki so izpostavljena v tem letnem poročilu, niso

bila uresničena. Vlada Republike Slovenije naj zagotovi, da bodo pristojni organi začeli učinkovito uresničevati vsebinsko neuresničena priporočila, ki jih poudarjamo že vrsto let, in bodo med sabo v ta namen sodelovali, kadar je to potrebno. Pričakujem, da bodo pristojni organi tudi preko doslednejšega in hitrejšega uresničevanja naših priporočil v Sloveniji dvignili raven spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse.

Opozarjamo tudi na pomen uresničevanja oziroma izvrševanja sodb Ustavnega sodišča Republike Slovenije in Evropskega sodišča za človekove pravice:

- **Kot smo že pisali tudi v preteklih letnih poročilih, je bil v zadnjih letih narejen viden napredek glede uresničevanja sodb Evropskega sodišča za človekove pravice (ESČP), tako da je ostalo konec leta 2021 le 5 neizvršenih sodb ESČP. Vendar Varuh izpostavlja, da tudi v primerih, ko je že bila sprejeta zaključna resolucija Odbora ministrov Sveta Evrope, še vedno obstaja obveznost države, da nadaljuje z uresničevanjem sodb ESČP.** V letu 2021 je Varuh obravnaval pobudo osebe, ki ji je Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije (ZPIZ) zavrnil zahtevo za izplačilo usklajenega zneska nadomestila iz invalidskega zavarovanja na podlagi drugega odstavka 121. člena Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ-2G). Navedeno določbo je zakonodajalec sprejel z namenom implementacije sodbe Krajnc proti Sloveniji, s katero je Evropsko sodišče za človekove pravice (ESČP) odločilo, da je Slovenija z bistvenim znižanjem nadomestila za invalidnost tožniku kršila njegove pravice po 1. členu protokola št. 1 Evropske konvencije o človekovih pravicah (varstvo premoženja). Omenjena določba ZPIZ-2G ureja prevedbo prej pridobljenih pravic le ob pogoju istovrstnosti pravice in delovnopravnega statusa. Varuh opozarja, da omenjena določba ni skladna z **odločitvijo ESČP v zadevi Krajnc proti Sloveniji**, ker ne naslavlja pravne praznine v 397. členu ZPIZ-1 (ter vsebinsko enakemu 396. členu ZPIZ-2), na to pa je opozoril tudi MDDSZ. Glede na to, da po 30 letih od izbrisa še več oseb nima urejenega ustreznega statusa, je aktualno tudi vprašanje, ali je bila ustrezno oziroma v celoti izvršena tudi **pilotna sodba ESČP v zadevi Kurić in drugi proti Sloveniji**. **Za koordinacijo dela različnih vladnih (in drugih) organov glede izvrševanja sodb ESČP in tudi preglednega obveščanja javnosti o tem preko posebne spletne strani grede pohvale predvsem Ministrstvu za pravosodje.** Ob tem priporočamo, da so akcijski načrti in akcijska poročila, ki jih Vlada oziroma ministrstvo posreduje Odboru ministrov Sveta Evrope, javno dostopna tudi v slovenskem jeziku.
- **Drugačno je stanje glede izvrševanja odločb Ustavnega sodišča Republike Slovenije (Ustavnega sodišča), pri čemer število neizvršenih zadev zadnja leta neprestano narašča in je konec leta 2021 znašalo 23 nespoštovanih ugotovitvenih odločb Ustavnega sodišča, izdanih na podlagi 48. člena Zakona o Ustavnem sodišču** (konec leta 2020 je bilo takih odločb 18, konec leta 2019 pa 13). **Ustavno sodišče v ugotovitvenih odločbah določi rok za odpravo ugotovljene protiustavnosti oziroma nezakonitosti in pričakovali bi, da pristojni organi odločitve Ustavnega sodišča, ki so dokončne in obvezujoče, uresničijo v postavljenem roku.** Spoštovanje odločitev Ustavnega sodišča je tudi pomemben pokazatelj

stanja pravne države. **Posebej izpostavljamo tudi neimplementirane odločbe Ustavnega sodišča v zvezi z ukrepi, sprejetimi zaradi pandemije covid-19.** Varuh ponavlja svoje **priporočilo (stalno nalogo) št. 2 (2020)**, da Vlada po zgledu mehanizma za izvrševanje sodb ESČP vzpostavi še poseben mehanizem, ki bo nudil strokovno podporo glede uresničevanja t. i. ugotovitvenih odločb Ustavnega sodišča in o stanju uresničenih odločb na pregleden način obveščal javnost, tudi glede dejavnosti pristojnih organov za njihovo uresničitev.

Neuresničeno ostaja tudi naše priporočilo oziroma poziv vsem pristojnim organom (Ministrstvu za finance, Vladi in Državnemu zboru), da pripravijo in v roku sprejmejo zakonske rešitve, ki bodo ustrezno implementirale odločitev Ustavnega sodišča št. U-I474/18-17 z dne 10. 12. 2020 glede finančne avtonomije štirih neodvisnih državnih institucij v zvezi z ugotovljeno neustavnostjo določenih določb Zakona o javnih financah.

Ranljive skupine in vsebinska področja

Položaj otrok je v letu 2021 **ostal občutljiv**, saj je pandemija covid-19 še posebej vplivala na to ranljivo skupino. Ob tem izpostavljamo položaj družin, saj bi se morale vse družine v družbi počutiti enakovredne in sprejete. Varuh se pogosto srečuje s problemi socialne izključenosti in s posledicami revščine, medvrstniškega in spletnega nasilja, pereča so dolgotrajna rejništva in številne težave, ki so posledica ločitev staršev. Izpostavljamo, da je treba še krepiti zavedanje, da **Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic iz leta 1996** opredeljuje tudi minimalno procesno varstvo otrok, ob tem pa države spodbuja k še dodatnim procesnim pravicam otrok, kot so pravica zaprositi za zaupnika, pravica do posebnega zastopnika in pravica do priznanja nekaterih ali vseh pravic stranke v postopku. **Pozdravljamo napredek glede vzpostavljanja hiše za otroke, saj je bil marca 2021 sprejet Zakon o zaščiti otrok v kazenskem postopku in njihovi celostni obravnavi v hiši za otroke**, katerega pripravo in sprejem je Varuh ves čas podpiral. Nujno je, da slovenski barnahus čim prej začne delovati, **od pristojnih tožilcev in sodišč pa Varuh pričakuje, da bodo zakon, ki preprečuje sekundarno viktimizacijo otrok žrtev spolnih in drugih najhujših kaznivih dejanj, čim prej začeli uporabljati.** Zaznavamo tudi vse več verbalnega nasilja nad otroki in apeliramo na pristojne organe, kot so centri za socialno delo in policija, da pravočasno reagirajo in ustrezno ukrepajo. Varuh opozarja tudi na pomen hitrega odločanja v vseh zadevah, v katerih so udeleženi otroci, pri tem še posebej opozarjamo na ravnanje centrov za socialno delo, ki morajo delovati posebej skrbno. Zavedati se moramo, da je otroke treba slišati in ustrezno nagovoriti. O njihovih značilnih potrebah in zagotavljanju največjih koristi otroka je treba ozaveščati relevantne ustanove, tudi šole. **Zaskrbljen sem zaradi slabega uresničevanja preteklih priporočil, ki se nanašajo na pravice otrok. Tako na primer še ni sprejeta ustrezna zakonska ureditev, ki bi urejala pregled šolskih torb in preizkus prisotnosti drog ali alkohola v šolah. Sem pa zadovoljen, da je bilo s sprejembo Zakona o zdravstvenem varstvu in zavarovanju uresničeno naše priporočilo, da se na 18 let dvigne starostna meja, do katere se enemu od staršev, ki sobiva z otrokom v bolnišnici ali zdravilišču, zagotovi pravico do denarnega nadomestila za čas začasnega zadržanja od dela.**

Položaju otrok s posebnimi potrebami namenjamo še posebno pozornost, saj se je treba zavedati, da v tem primeru lahko prihaja tudi do intersekcijske diskriminacije. Poudarjam **pomen brezplačnega prevoza tako za učence s posebnimi potrebami kot za predšolske otroke s posebnimi potrebami, kar tudi še vedno ni uresničeno, odgovornost pa drug na drugega prelagajo država, občine in šole.** Letos glede pravic otrok s posebnimi potrebami dajemo več novih priporočil. Med drugim predlagamo spremembo 10. člena Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, ki bo vsem otrokom s posebnimi potrebami omogočil stalnega spremljevalca. Še vedno neuresničeno ostaja lanske letošnje priporočilo, naj MDDSZ uvede družinsko asistenco v družinah, ki skrbijo za otroke s posebnimi potrebami, mlajše od 18 let, s ciljem dodatnega zmanjšanja institucionalizacije otrok s posebnimi potrebami in z namenom uresničevanja pravice otrok s posebnimi potrebami do družinskega življenja. Iz enakega razloga smo priporočili tudi, da se družinam, ki skrbijo za otroke s posebnimi potrebami, izgubljeni dohodek odmeri vsaj v znesku minimalne plače, vendar je MDDSZ odgovorilo, da bi tak ukrep potreboval celovito preučitev in uskladitev še z drugimi resorji. Obe priporočili, kot tudi druga neuresničena priporočila glede otrok s posebnimi potrebami, ponavljamo.

Glede **položaja invalidov** so bili v letu 2021 sicer narejeni določeni premiki, na splošno pa večina naših priporočil glede invalidov ostaja neuresničena. **Še vedno ostaja na primer neuresničeno priporočilo, da Vlada čim prej pripravi ustrezen predlog, da Republika Slovenija skladno z drugim odstavkom 33. člena Konvencije o pravicah invalidov (KOPI) končno le vzpostavi neodvisno telo za spodbujanje, varovanje in spremljanje izvajanja te konvencije. Priporočilo ponavljamo,** saj trenutno stanje ni v korist invalidov. Tudi v letu 2021 smo preko svojega Centra za človekove pravice **redno na tri mesece informirali javnost** o delu Varuha na področju človekovih pravic invalidov. **Že vrsto let izpostavljamo, da je invalidnost treba razumeti skladno s KOPI in ne samovoljno.** Prejeli smo **več pobud, v katerih so pobudniki izrazili nestrinjanje, ker jim Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZPIZ) ni priznal pravice do invalidnine. V vseh primerih je šlo za posameznike, katerih telesna okvara je nastala po letu 2013 in to zaradi bolezni. Zato smo julija 2021 posebej pozdravili odločitev Državnega zbora, ki je na predlog Državnega sveta s 86 glasovi za in tremi proti sprejel novelo Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki izenačuje pravico do prejemanja invalidnine tudi za osebe, pri katerih je do invalidnosti prišlo zaradi poškodbe zunaj dela. Soglasno pa so poslanci podprli zakon, ki odpravlja krivice slepim in slabovidnim otrokom.** Uspešni smo bili tudi v konkretni zadevi, **ko je po posredovanju Varuha pobudnica v pritožbenem postopku ZPIZ pridobila invalidsko pokojnino.** Menimo, da je vprašanje, ali gre za dokončno zdravstveno stanje, pri katerem kljub morebitnemu zdravljenju ni mogoče pričakovati izboljšanja zdravstvenega stanja, in nasprotno, ali so pri posamezniku še potrebni nadaljnje zdravljenje ali ukrepi medicinske stroke, pri katerih je možno pričakovati izboljšanje zdravstvenega stanja, **izključno strokovno medicinsko vprašanje, na katero mora biti v postopku jasno odgovorjeno in z dokazi tudi podkrepljeno.** Prav to smo v konkretnem postopku pogrešali in predstavlja kršitev Zakona o splošnem upravnem postopku glede ugotavljanja dejanskega stanja, s tem pa so bila kršena tudi določila Zakona o invalidskem in pokojninskem zavarovanju in 50. člen Ustave glede pravice do socialne varnosti.

Varuh si prizadeva tudi, da se glas oseb in posebej otrok z **avtizmom** krepí, da se njihove pravice uresničujejo. Zavedanje o avtizmu je zaradi dostopnosti informacij in različnih programov ozaveščanja nekoliko boljše, a še vedno ne zadostno, ne samo med laično javnostjo, pač pa tudi med tistimi, ki prihajajo v stik z osebami z avtizmom. Varuh je prepričan, da je oblikovanje skupnostne skrbi tudi za osebe s spektroatistično motnjo (SAM) nujno. **Javni sistemi ne nudijo dovolj storitev, ki bi podprle razvoj otroka.** Ni pravično, da so lahko otroci z boljšim socialnim statusom svojih staršev deležni pomoči, drugi pa so odvisni od finančno omejenih programov. **Varuh zato priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da sistemsko uredi skrb za osebe z avtizmom tako, da bo kot javna storitev omogočena ustrežna pomoč vsem osebam s SAM. Skrbi tudi premajhno število strokovnjakov, ki bi se v naši državi ukvarjali z avtizmom, na kar Varuh opozarja že leta.**

V letu 2021 je Varuh ponovno obravnaval pritožbe glede zdravljenja in izvedbe posebnih varovalnih ukrepov telesnega oviranja s pasovi. Po Zakonu o duševnem zdravju posebni varovalni ukrepi v psihiatričnih bolnišnicah in socialnovarstvenih zavodih pomenijo hud poseg v človekove pravice, zato Varuh ob obravnavi pobud in pri izvajanju DPM poudarja, da je treba pri odločitvi za izvedbo posebnih varovalnih ukrepov oziroma pri njihovi izvedbi dosledno spoštovati veljavne predpise ter upoštevati standarde in priporočila stroke. **Varuh opozarja, da ostaja vprašanje plačila stroškov oskrbe v primeru neprostoVOLjne namestitve na varovani oddelek socialnovarstvenega zavoda še vedno nerazrešeno. Varuh pozdravlja, da je bil konec leta 2021 sprejet Zakon o priznanju nadomestila za invalidnost,** ki vzpostavlja zakonske podlage za priznanje nadomestila za invalidnost tistim invalidom, ki v času rednega šolanja med dopolnjenim 18. in 26. letom po ZDVTDP niso imeli priznane te pravice, pridobili pa so jo po zaključku rednega šolanja. S tem je tudi realizirano naše priporočilo, da MDDSZ popravi krivice posameznikom, ki jim status invalida po ZDVTDP ni bil priznan zaradi šolanja za nazaj, in odpravi pravne praznine ZSVI v zvezi s časom priznanja invalidnosti, če je ta nastala po 18. letu. **Tudi priporočilo, s katerim Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naj ob zakonskem urejanju področja osebne asistencije upošteva pripombe in predloge Varuha, je realizirano, saj so bile pripombe Varuha v veliki meri upoštevane. Predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o osebni asistenci je bil sprejet oktobra 2021. Naše pripombe so bile v veliki meri upoštevane, novela pa predstavlja potreben korak v pravo smer.**

Pri Varuhu poudarjamo in zagovarjamo medgeneracijsko sožitje kot nujnost za sožitje različnih generacij, za uspešno delovanje institucij pa si je treba pridobiti podporo javnosti. V konkretni zadevi je Varuh izvajalcu institucionalnega varstva podal mnenje, v katerem je opozoril na avtonomijo oseb z motnjami v duševnem razvoju. Varuh izvajalcem institucionalnega varstva priporoča, da stanovalcev z motnjami v duševnem razvoju, ki nimajo odvzete poslovne sposobnosti, po nepotrebnem ne omejujejo in nadzor nad njimi izvajajo v skladu z načelom sorazmernosti.

Varuh opozarja, da je v Sloveniji **deinstitucionalizacija** pogosto **napačno razumljena.** Razumeti jo je treba namreč v smislu **19. člena KOPI,** ki opredeljuje pravico invalidov, da živijo neodvisno in so vključeni v skupnost. Za pravilno razumevanje te pravice je

Odbor za pravice invalidov sprejel Splošen komentar št. 5 (2017) o 19. členu KOPI. Odbor posebej izpostavlja nujnost deinstitucionalizacije in da deinstitucionalizacija zahteva implementacijo strukturnih sprememb – te se morajo nanašati na vzpostavitev dodatnih storitev in ne le na zapiranje institucij. Odbor posebej izpostavlja takojšnjo deinstitucionalizacijo glede otrok s posebnimi potrebami. Odbor pripravlja tudi Smernice o neodvisnem življenju in vključenosti v skupnosti: deinstitucionalizacija invalidov, vključno v izrednih situacijah. Glede razumevanja deinstitucionalizacije je bil v letu 2021 narejen pomemben napredek tudi v okviru Sveta Evrope. Odbor za socialne zadeve, zdravje in trajnostni razvoj Parlamentarne skupščine Sveta Evrope je namreč pripravil, marca 2022 pa sprejel osnutek resolucije in poročila o deinstitucionalizaciji invalidov, ki posebej izpostavlja, da naj države v sodelovanju z invalidskimi organizacijami razvijejo ustrezno financirano strategijo deinstitucionalizacije, ki bo temeljila na človekovih pravicah.¹ **Varuh je glede deinstitucionalizacije dal priporočilo št. 11 (2019), ki pa žal še vedno ostaja neuresničeno, zato ga ponavljamo. Potrebna je sprememba miselnosti. Skrajni čas je, da pristojni čim prej in v dialogu z zainteresirano civilno družbo pripravijo celovito strategijo deinstitucionalizacije, ki bo upoštevala mednarodne standarde spoštovanja pravic invalidov. Varuh meni, da mora država sočasno z deinstitucionalizacijo po KPI sprejeti tudi strategijo deinstitucionalizacije za starejše. Čeprav glede tega še ni sprejetih mednarodnih standardov, pa je popolnoma jasno, da se 19. člen KPI lahko smiselno uporablja tudi glede pravic starejših.**

Na **področju enakosti pred zakonom in prepovedi diskriminacije** je bila rdeča nit obravnavanih zadev **dostopnost invalidov** do grajenega okolja, javnega prevoza, komunikacij ipd. **Ob obravnavi zatrjevane neodzivnosti gradbene inšpekcije na prijave arhitekturnih ovir smo odkrili sistemske nepravilnosti Zakona o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI).** Izkazalo se je, da ima gradbena inšpekcija le nadzor nad gradnjami, ne pa tudi nad že zgrajenimi objekti. V prvem odstavku 9. člena ZIMI je določeno, da je prepovedana diskriminacija na podlagi invalidnosti pri dostopnosti do objektov v javni rabi, ovire pa mora investitor odpraviti v 15 letih po uveljavitvi ZIMI. **Vendar ZIMI ne določa organa za nadzor nad izvajanjem te določbe, niti ukrepov za odpravo nepravilnosti.** Med obravnavo novega Gradbenega zakona tudi ni bilo videti dejanske pripravljenosti za uveljavitev sprememb. **Zato smo že podali predlog za spremembo ZIMI. Opozarjamo tudi, da minister, pristojen za invalidsko varstvo, že več kot 10 let zamuja z izdajo podzakonskega akta, ki določa minimalne zahteve za dostopnost do blaga in storitev za invalide.** Zato je onemogočen tudi prekrškovni pregon po ZIMI. **Z zaskrbljenostjo ugotavljam, da se gibalno oviran invalid 11 let po uveljavitvi ZIMI lahko še vedno znajde pred nepremostljivo oviro, stopnico, pred vhodom v CSD, lekarno ali drugo javno ustanovo.** Tudi glede zagotovitve enake dostopnosti invalidom do javnega prevoza v cestnem prometu se je že izteklo 10-letno prehodno obdobje. Pozdravljamo pa prizadevanja Slovenskih železnic glede dostopnosti vlakov.

S tem v zvezi smo tudi na **področju družbenih dejavnosti** opozorili na **pomen izobraževanja o dostopnosti grajenega okolja za invalide**. Ni ključno le premagovanje fizičnih ovir in naknadno prilagajanje infrastrukture, pač pa preseganje miselnih ovir in tako zagotavljanje najboljših izhodiščnih pogojev. V letu 2021 smo obravnavali opozorilo Zveze paraplegikov Slovenije glede potrebe po vključenosti seminarjev o odpravljanju arhitekturnih ovir v izobraževalne vsebine Fakultete za arhitekturo, sami pa smo poizvedbo razširili še na Fakulteto za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani, saj vstopamo v zadnjo tretjino prehodnega obdobja za odpravo grajenih ovir in se bo rok iztekal 11. decembra 2025. **Opozorili smo tudi, da na Primorskem lahko dijaki oziroma otroci s posebnimi potrebami izberejo le med tremi programi nižjega poklicnega izobraževanja.** Glede na odgovor pristojnega ministrstva smo ugotovili, da ni ovir, da novi programi glede na zmožnosti šol ne bi bili potrjeni, vendar je realizacija zaenkrat izostala. Vsi otroci imajo namreč pravico do izbire in izobraževanja čim bližje svojemu domu.

Na **področju zdravstvenega varstva** opozarjamo, da **sta dostop do zdravnika in kakovost zdravljenja ključna elementa javnega zdravstva. Na tem področju veliko naših preteklih priporočil ostaja neuresničenih, stanje tako ostaja problematično in se je v času pandemije covid-19 še poslabšalo.** Posebej opozarjamo na neuresničena priporočila, da naj pristojni čim prej sprejmejo ukrepe za zagotavljanje zadostnega števila zdravnikov družinske medicine, medicine dela, pedopsihiatrov in oftalmologov, da še vedno ni vzpostavljen register redkih nemalighnih bolezni, da s systemskega vidika ni ustrezno poskrbljeno za zagotavljanje namestitvenih kapacitet za osebe, ki zaključijo bolnišnično zdravljenje, njihovo zdravstveno stanje pa jim ne omogoča samostojnega življenja, da ZZS pravico do izposoje medicinskih pripomočkov zagotovi tudi začasno nepomičnim osebam. Prav tako tudi še ni pripravljena systemska rešitev za zaposlene osebe, ki na svojem domu varujejo težko bolne svojce, pogrešamo tudi pripravo novega zakona o dopolnilnih, tradicionalnih in alternativnih oblikah diagnostike, zdravljenja in rehabilitacije. Ministrstvu za zdravje priporočamo, da sprejme potrebne ukrepe za zagotovitev (nujne) pedopsihiatrične obravnave otrok ter da pripravi ustrezen normativni okvir, ki bo omogočil dostopnost rednih obravnav otrok, mladostnikov in odraslih na področju duševnega zdravja. Kljub pozivom in več našim urgencam pristojni tudi v letu 2021 niso poskrbeli za normativno ureditev **področja psihoterapije**, saj psihoterapevtska dejavnost v Sloveniji sploh ni zakonsko urejena, kar omogoča zlorabe. Ustrezna pravna ureditev tega področja je nujna tudi zaradi posledic pandemije covid-19 in bi morala biti med prednostnimi nalogami, tako da stališča Ministrstva za zdravje, da zaradi pandemije to ni bilo med prioriteta, ne moremo sprejeti.

Na splošno z odzivnostjo Ministrstva za zdravje in ZZS ne moremo biti zadovoljni, opozarjamo pa tudi, da je pri obravnavi pritožb pacientov v vseh zdravstvenih zavodih treba dosledno upoštevati določbe Zakona o pacientovih pravicah.

Na področju socialnih zadev izpostavljam, da ima država blaginje tri temeljne cilje: zmanjševanje revščine, kakovost življenja in zmanjševanje neenakosti v družbi. **Medtem ko večina naših preteklih priporočil ob pogosto slabi odzivnosti pristojnega ministrstva ostaja neuresničenih**, želim tudi izpostaviti, da je bilo vendarle nekaj naših priporočil tudi uresničenih; kot že omenjeno pomenita korak v pravo smer sprejem **Zakona o priznanju nadomestila za invalidnost in Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o osebni asistenci**. **Je pa pristojno ministrstvo zaradi nestrinjanja zavrnilo naše priporočilo, da pripravi spremembe zakonodaje tako, da bodo imeli vsi invalidi, tako tisti s statusom po Zakonu o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov kakor tudi tisti s statusom po Zakonu o socialnem vključevanju invalidov, primerljivo socialno varnost**. Priporočilo ponavljamo, saj ne vidimo utemeljenih razlogov za drugačno obravnavo. Ponavljamo tudi **neuresničeno priporočilo, da odgovorni zagotovijo sistemsko uskladitev Zakona o socialnem varstvu, ki ureja družinskega pomočnika, Zakona o osebni asistenci, ki določa institut osebnega asistenta, in zakona, ki bo urejal dolgotrajno oskrbo**.

Na področju socialnih zadev dajemo tudi številna nova priporočila. Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti med drugim priporočamo, da sistemsko uredi skrb za osebe z avtizmom tako, da bo kot javna storitev omogočena ustrezna pomoč vsem osebam s SAM. **Izpostavljam tudi, da morajo centri za socialno delo ustrezno obrazložiti svoje odločbe. Glede spoštovanja osebnostnih pravic v institucionalnem varstvu smo obravnavali pobudo, ko je trajalo kar tri leta, da je pristojni organ rešil pritožbo za premestitev iz enega od domov za starejše v drugega. Takšno dolgotrajno odločanje je povsem nesprejemljivo**.

V okviru **javne razprave o predlogu Zakona o dolgotrajni oskrbi** smo dali tudi obširne pripombe z vidika spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin v predlagani ureditvi, **vendar moramo žal izpostaviti, da velika večina teh pripomb ni bila upoštevana v končnem besedilu zakona, kot je bilo sprejeto decembra 2021**. Kot problematično smo na primer ocenil nekritično povezovanje predloga zakona s predpisi na področju obveznega zdravstvenega zavarovanja, ob tem pa zakon ne ureja razmerja z ostalo zakonodajo, ki razdrobljeno ureja področje oskrbe. Izpostavili smo tudi, da bi bilo v postopkih uresničevanja pravic dolgotrajne oskrbe treba zagotoviti uresničevanje načela dobrega upravljanja in varstva pravic strank v postopku. Opozorili smo še na nedomišljeno ureditev dodatnih pravic iz dolgotrajne oskrbe kot tudi pravice do storitev za krepitev in ohranjanje samostojnosti, ki ostaja vsebinsko prazna. Zakon tudi ne namenja dovolj pozornosti deinstitucionalizaciji, čeprav se nanjo uvodoma sklicuje. Že večkrat sem opozoril na potrebo in izražene želje uporabnikov, da se jim za najdaljši možni čas zagotovi bivanje v domačem okolju. To je le nekaj naših izraženih opozoril oziroma pomislekov glede predlaganih rešitev, ki pa žal niso bili upoštevani.

Starejši so bili v zadnjem letu, najverjetneje tudi zaradi posledic epidemije covid-19, deležni več pozornosti, kar pa še ne pomeni, da je bil na tem področju narejen pričakovani napredek. Čeprav je bil decembra **2021 končno le sprejet prepotreben Zakon o**

dolgotrajni oskrbi, pa močno obžalujemo, da so bile pripombe Varuha na osnutek zakona v veliki meri prezrte. Opozarjamo, da je v primeru ugotovljenih pomanjkljivosti zakona, predvsem z vidika zagotavljanja pravic starejših, smiselno čim prej pristopiti k njihovi odpravi, bodisi na izvedbeni ali izvršilni bodisi zakonodajni ravni.

Varuh poziva vse pristojne, da reševanje problematike starejših še naprej ostane visoko na prioriteten seznamu vseh pristojnih organov. **Varuh opozarja tudi, da je dolgotrajno odločanje ZPIZ v zvezi s pokojninami nedopustno in predstavlja kršitev načela dobrega upravljanja.** V konkretni zadevi je ZPIZ za odločbo o pritožbi potreboval skoraj 8 mesecev. Prav tako pomanjkanje sledljivosti upravnega postopka predstavlja kršitev načela dobrega upravljanja. Obravnavali smo tudi pobudo glede opravljanja zdravniškega pregleda za podaljšanje vozniškega dovoljenja, pri katerem je ponovno prišlo do nedopustno dolgega čakanja. V zvezi s tem **Varuh ponovno priporoča Ministrstvu za zdravje, da sprejme ukrepe, ki bodo zagotovili zadostno število zdravnikov medicine dela. Varuh je ugotovil tudi diskriminacijo upokoјencev pri upravičenosti do brezplačnega prevoza, pri čemer so bili delni upokoјenci slabše obravnavani.**

Glede **položaja žensk** v družbi Varuh pozdravlja, da je v letu 2021 **vendarle prišlo do nove opredelitve kaznivega dejanja posilstva in spolnega nasilja v Kazenskem zakoniku (KZ-1), ki je sedaj v skladu z Istanbulsko konvencijo in prakso ESČP.** S tem je tudi uresničeno Varuhovo priporočilo. **Vendar pa Varuh opozarja, da še ni prišlo do potrebnih sprememb v zvezi z določbo Zakona o odškodninah žrtvam kaznivih dejanj (ZOZKD), ki določa pravico do posebne državne odškodnine žrtvam nasilnih dejanj in njihovim svojcem za dejanja, storjena na ozemlju Republike Slovenije, napredka pa ni niti na področju preprečevanja trgovine z ljudmi niti na področju preprečevanja nasilja nad ženskami in v družini.**

Glede **pravic LGBTIQ+** Varuh opozarja, da **priporočilo, naj pristojni pripravijo predlog zakona, ki bo urejal pravno priznanje spola, že več let ostaja neuresničeno, delo medresorske delovne skupine pa poteka zelo počasi.**

Splošne ugotovitve na področju **nacionalnih in etničnih skupin** ostajajo enake kot lani. Tudi tokrat se je največ zadev tako ali drugače nanašalo na **romsko skupnost.** Kot že tolikokrat do sedaj, moramo tudi na podlagi aktivnosti v letu 2021 ponoviti svoje stališče, **da pravna in komunalna neurejenost romskih naselij ogrožata uresničevanje človekovih pravic in posebnih pravic romske skupnosti oziroma njenih pripadnikov** na eni in tudi človekovih pravic in temeljnih svoboščin preostalega prebivalstva, ki tam živi, na drugi strani. Tako Varuh zaznava, da **se oboji upravičeno čutijo prizadete v svojem dostojanstvu, glede osebnostnih pravic, lastninske pravice, enakosti pred zakonom in navsezadnje tudi glede zaupanja v pravno državo kot tako.** Varuh zaznava tudi porast medvrstniškega nasilja med otroci, ki ga ne gre kakorkoli relativizirati glede na etnično pripadnost vpletenih. **Je pa Varuh v letu 2021 uspel, da je Vlada sprejela sklep, s katerim je občine pozvala, naj sprejmejo podrobne področne programe**

in ukrepe skladno z Zakonom o romski skupnosti. Že v letnem poročilu za leto 2013 je Varuh opozoril, da občine ne izpolnjujejo obveznosti po omenjenem zakonu ter da morajo sprejeti podrobne področne programe in ukrepe za usklajeno uresničevanje posebnih pravic pripadnikov romske skupnosti. Po podatkih, ki jih je pridobil Varuh, le 13 % občin izpolnjuje to zakonsko obveznost. Nenazadnje **Varuh pozdravlja, da je Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport v letu 2021 s spremembo relevantnih pravilnikov sistemiziralo delovno mesto romski pomočnik v vrtcih, osnovnih šolah in osnovnih šolah s prilagojenim programom za prihodnje šolsko leto. Vendar položaj učencev romske skupnosti ostaja zaskrbljujoč,** zato Varuh opozarja, da naj pristojno ministrstvo poskrbi, da zaradi ukrepov za zajezitev pandemije covid-19 ne bi bili še bolj prikrajšani. Varuh tudi ponavlja priporočilo, naj država čim prej ratificira Izbirni protokol k Mednarodnemu paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah.

Prejeli smo tudi **pobudo glede zavračanja uporabe slovenskega jezika v Trstu.** Varuh je od Ministrstva za zunanje zadeve prejel pojasnilo, iz katerega izhaja, da 14. člen Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije posameznikom omogoča, da se neposredno obrnejo na Odbor za odpravo rasne diskriminacije. **Vendar Varuh dodatno izpostavlja, da ima Republika Slovenija tudi možnost, da obravnavanje pravic slovenske manjšine v Italiji ustrezno izpostavi ob naslednjem ciklu obravnavanja Italije v okviru univerzalnega periodičnega pregleda** v Svetu za človekove pravice Združenih narodov. Varuh je v letu 2021 nadaljeval tudi s spremljanjem okoliščin **repatriacije**, ki državo postavlja pred številne izzive. Težave se pojavljajo glede nastanjanja, pa tudi glede učenja slovenskega jezika. V obeh primerih je vir težav nedorečenost Zakona o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja glede resornih pristojnosti.

Na področju **svobode vesti in verskih skupnosti** se je Varuh v letu 2021 z obsojajočo izjavo za javnost odzval na poškodovanje tokrat freske v stolnici sv. Nikolaja v Ljubljani. **Obravnavali smo tudi zadevo, v kateri je pobudnika zmotil križ, postavljen na novem delu pokopališča,** saj so tam pokopani pokojniki različnih veroizpovedi oziroma se niso nujno istovetili z verskimi simboli. **Varuh meni, da 7. člen Ustave Republike Slovenije ne nalaga državi ali lokalni oblasti, da odstrani sleherni verski objekt oziroma simbol in vzpostavi versko povsem sterilen javni prostor. S systemskega vidika pa je Varuh obravnaval tudi nošenje muslimanske rute v zdravstveni negi.** Le-to namreč sodi v okvir svobode vesti iz 41. člena slovenske Ustave. Dolžnost države, da varuje svobodo vere, pa ne pomeni, da vsak državni ukrep oziroma omejevanje pravice že pomeni nedopusten poseg v svobodo vere, saj so človekove pravice in temeljne svoboščine omejene s pravicami drugih in v primerih, ki jih določa Ustava. **Varuh je ugotovil, da področje ni ustrezno pravno urejeno,** zato je Ministrstvu za zdravje priporočil, da pripravi ustrezen predpis, ki bo sistemsko urejal vprašanje prepovedi oziroma pravice nošenja naglavne rute pri izvajalcih zdravstvene dejavnosti po celi državi.

Varuh je v letu 2021 obravnaval več zadev, v katerih je ugotovil systemske pomanjkljivosti na področju **zaposlenih in brezposelnih.** **Morda najpomembnejša Varuhova ugotovitev na tem področju je, da bi tudi zoper opomin pred odpovedjo delovnega razmerja moralo biti delavcu zagotovljeno sodno varstvo, vendar pa opomin pred odpovedjo**

delovnega razmerja po trenutni zakonski ureditvi (in sodni praksi) ne uživa samostojnega pravnega sredstva. Dejstvo je namreč, da lahko delodajalec kot močnejša stranka delovnega razmerja institut opomina, zoper katerega ni možno sodno varstvo, zlorablja za ustvarjanje psihičnega pritiska nad delavcem. Neutemeljen opomin lahko po mnenju Varuha predstavlja prepovedan poseg v delavčevo osebnost. **Zaznali smo tudi nejasnosti v Zakonu o čezmejnem izvajanju storitev (ZČmIS). Ugotovili smo, da določene formalne nelogičnosti onemogočajo (učinkovit) nadzor podjetij, ki napotujejo delavce v tujino, poleg tega pa predviden podzakonski akt iz devetega odstavka 9. člena zakona vse do danes še ni sprejet, čeprav bi ga ministra, pristojna za delo in zdravje, morala izdati že pred petimi leti.** Obravnavali smo tudi dve zadevi, v katerih se je kot problem izrazila dolgotrajnost postopka. **V primeru odločanja o vlogi za pridobitev naziva v zdravstvu je MZ za odločitev o vlogi potrebovalo skoraj 7 let.** MZ je pojasnjevalo, da je bil poglobitveni razlog za zamudo v postopku v nedelovanju Komisije za strokovna napredovanja, da pa so bili v obdobju 2019–2021 vsi zaostanki rešeni. Varuh je ugotovil še, da komisija za svoje delovanje še ni sprejela poslovnika, jo je pa MZ pozval, da ga sprejme. V zvezi z **brezposelnostjo** je Varuh v letu 2021 obravnaval zelo malo zadev – primeri so se nanašali večinoma na neuspešno iskanje zaposlitve, en primer pa na obveznost aktivnega iskalca zaposlitve glede udeležbe na razgovoru pri svetovalcu Zavoda RS za zaposlovanje.

Področje **tujcev** je bilo v letu 2021 eno izmed najbolj pestrih tako po številu obravnavanih zadev kot po zahtevnosti njihove vsebine. **Zlasti z vidika pravice tujcev do družinskega življenja večkrat opazamo sporne prakse pristojnih organov.** Prepogosto ugotavljamo tudi, da se posamezni postopki kažejo za predolgotrajne. Glede problematike obmejnega dogajanja v zvezi s sodobnimi migracijskimi tokovi se v principu ni veliko spremenilo. Do vsebinske presoje Sporazuma med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Hrvaške o izročitvi in prevzemu oseb, katerih vstop ali prebivanje je nezakonito, s strani Ustavnega sodišča žal še vedno ni prišlo, saj je bila naša ustavna pritožba iz procesnih razlogov zavržena. Je pa do **bolj spodbudnega razvoja prišlo v t. i. subsidiarnem upravnem sporu zoper ravnanje mejne policije, v katerem je Upravno sodišče ugotovilo kršitve tožnikove pravice do prepovedi vračanja in kolektivnega izгона ter pravice do dostopa do azilnega postopka iz 18. člena Listine EU o temeljnih pravicah.** Izpostavljamo tudi, da ima po pravu EU in Zakonu o mednarodni zaščiti (ZMZ-1) posameznik pravico izraziti namero za mednarodno zaščito pri kateremkoli organu, tudi tistem, ki ni pristojen za odločanje o mednarodni zaščiti. V eni izmed obravnavanih zadev smo ugotovili, da preiskovalna sodnica navedenega ni upoštevala, ko sta turško govoreči priči med zaslišanjem zaprosili za mednarodno zaščito. **Pri Varuhu smo zaskrbljeni, ker je z zadnjo novelo Zakona o tujcih (ZTuj-2) iz aprila 2021 prišlo celo do koraka stran od rešitve, ki bi omogočila učinkovito uveljavljanje pravice do združitve družine,** saj novo besedilo 47.b člena sedaj izrecno določa, da je mogoče vlogo za združitve vložiti šele po pravnomočnosti priznanja statusa subsidiarne zaščite.

Glede **obrnave tujskih zadev brez elementa mednarodne zaščite** smo v letu 2021 dali mnenje na podlagi 25. člena Zakona o varuhu človekovih pravic (torej t. i. *ami-*

cus curiae) v zadevi glede pravice do dovoljenja za prebivanje in delovnega dovoljenja starša, ki je izvedena iz državljanstva EU mladoletnega otroka. Dosegli smo tudi spremembo prakse ene od upravnih enot potem, ko smo ocenili, da je zahteva, da državljani EU, ki prebiva v drugi državi članici, podaljšuje potrdilo o prijavi prebivanja z iztekom vsakokratne pogodbe o zaposlitvi, sklenjene za določen čas, pretirano formalistična in v nasprotju s svobodo gibanja in prebivanja državljanov EU. Opozarjamo pa tudi, da **v slovenski pravni red še ni bila ustrezno implementirana Direktiva Sveta 2003/109/ES z dne 25. novembra 2003 o statusu državljanov tretjih držav, ki so rezidenti za daljši čas**, kar bi bilo treba urediti v Zakonu o tujcih. Obravnavali smo tudi nekaj zadev, ki se nanašajo na predolgotrajne postopke. V enem primeru je zaradi dolgotrajnega odločanja o dovoljenju za stalno prebivanje otroka in neupoštevanja načela varovanja pravic strank otrok ostal ne le brez tovrstnega dovoljenja, ampak sploh brez urejenega prebivanja. **Menimo, da bi upravni organ moral izhajajoč iz načela varstva pravic strank v upravnem postopku opozoriti stranko, da je treba navkljub vloženi prošnji za dovoljenje za stalno prebivanje pravočasno zaprositi tudi za podaljšanje dovoljenja za začasno prebivanje. Pristojne opozarjamo, da bi nadaljevanje omenjene negativne prakse neobveščanja lahko privedlo do novega sistemskega problema izbrisa in kršenja človekovih pravic. Poleg tega je tudi v upravnem postopku treba v zvezi z odločitvami, ki zadevajo mladoletne otroke, upoštevati največjo korist otrok.**

Na področju **varstva dostojanstva, osebnostnih pravic ter varnosti in zasebnosti** smo obravnavali **pobudo glede ureditve pravice do slovesa**. Ustavno sodišče je že leta 2009 zapisalo, da so pietetna čustva svojcev do pokojnika varovana v okviru njihove osebnostne pravice, natančneje v okviru osebnostne pravice do duševne integritete, torej v okviru 35. člena Ustave. Tudi pri Varuhu smo že leta 2011 zavzeli stališče, da bi morale bolnišnice svojcem preminulega omogočiti primeren prostor za poslopitev in da je to področje treba urediti enotno za celo državo. Zato je Varuh takrat na Ministrstvo za zdravje naslovil priporočilo, da enotno uredi problematiko poslavljanja svojcev od umrlih v vseh zdravstvenih domovih, ministrstvo pa je pojasnilo, da je vse bolnišnice pozvalo, naj poskrbijo za to, da bodo imeli svojci možnost dostojnega poslavljanja. **Na področju varstva osebnih podatkov pa tudi v letu 2021 ni prišlo do sprejema novele ali novega zakona o varstvu osebnih podatkov, ki bi ustrezno implementiral Splošno uredbo o varstvu osebnih podatkov, ki se sicer neposredno uporablja že od 25. maja 2018. Varuh Vlado in Državni zbor poziva tudi k pripravi zakonske podlage, ki bo omogočila zbiranje razčlenjenih podatkov glede na posamezne osebne okoliščine z namenom spodbujanja enakega obravnavanja in enakih možnosti.** Zakon o varstvu pred diskriminacijo (ZVarD) v 17. členu določa, da državni organi in organi lokalne samouprave sprejmejo posebne ukrepe za zagotavljanje enakosti, ti ukrepi pa morajo po drugem odstavku 18. člena ZVarD temeljiti na analizah o obstoju manj ugodnega položaja. Zbiranje razčlenjenih podatkov je torej nepogrešljivo za zagotavljanje enakosti in oblikovanje s tem povezanih politik. **Iz četrtega odstavka 15. člena Ustave izhajajo, da »nobene človekove pravice ali temeljne svoboščine, urejene v pravnih aktih, ki veljajo v Sloveniji, ni dopustno omejevati z izgovorom, da je ta ustava ne priznava ali da jo priznava v manjši meri«.** Ker je po 14. členu Ustave zagotavljanje enakosti

pred zakonom in enakih možnosti ena temeljnih človekovih pravic, menimo, da se na nedopustnost zbiranja razčlenjenih podatkov glede na posamezne osebne okoliščine ni mogoče sklicevati z razlogom, da tega ne dopušča 38. člen Ustave, ki ureja varstvo osebnih podatkov. Slovenijo k zbiranju razčlenjenih podatkov pozivajo tudi številna mednarodna telesa, kot so Odbor za pravice otrok, Odbor za odpravo rasne diskriminacije, Evropska komisija proti rasizmu in nestrpnosti, Komisar Sveta Evrope za človekove pravice in drugi. **V ponazoritev težav lahko izpostavimo prizadevanja za vključitev romske skupnosti v slovensko družbo**, pri čemer se nam postavlja vprašanje, ali ni morda prav odsotnost podatkov o dejanskem stanju in družbenih okoliščinah pripadnikov romske skupnosti eden izmed razlogov za nezadosten napredek pri vključevanju Romov v družbo. **Na področju boja proti trgovini z ljudmi** pa ugotavljamo, da naša priporočila niso uresničena. Posebej izpostavljam, da še ni ustanovljen **poseben nacionalni poročevalec za boj proti trgovini z ljudmi**, katerega naloge smo pri Varuhu pripravljeni prevzeti. **Vztrajamo tudi pri lanskoletnem priporočilu glede ratifikacije Protokola o spremembi Konvencije Sveta Evrope o varstvu posameznikov glede na avtomatsko obdelavo osebnih podatkov.**

Na področju **svobode izražanja** opozarjamo, da **Slovenija tudi še ni ratificirala t. i. Tromsøvske konvencije, torej Konvencije Sveta Evrope o dostopu do uradnih dokumentov**, ki jo je Slovenija leta 2009 sicer že podpisala, ob zadostnem številu ratifikacij pa je začela veljati 1. decembra 2020. **Prav tako tudi še ni bila sprejeta novela Zakona o medijih, s katero bi glede prepovedi širjenja sovraštva v medijih (8. člen) določili tudi način varovanja javnega interesa, ukrepe za odpravo nepravilnosti, to je takojšnjo odstranitev nezakonite vsebine, in sankcije za medije, ki dopuščajo objavo sovražnega govora.**

Na področju **zbiranja in združevanja ter sodelovanja pri upravljanju javnih zadev** je leto 2021 zaznamoval predvsem **referendum o Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zakona o vodah (ZV-1G), ukrepi glede omejitev svobode zbiranja zaradi preprečevanja pandemije covid-19**, glede katerih se je že izreklo tudi Ustavno sodišče, in **sodba Evropskega sodišča za človekove pravice v zadevi Toplak in Mrak proti Sloveniji**, v kateri je omenjeno sodišče ugotovilo, da pomanjkanje pravnih sredstev za uveljavljanje očitkov glede diskriminacije pred nacionalnimi oblastmi pomeni kršitev Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic.

Na področju **omejitve osebne svobode** dajemo več novih priporočil in opozarjamo, **da številna pretekla ostajajo neuresničena**. V letu 2021 smo obravnavali nekaj manj pobud pripornikov in zapornikov kot leto poprej. Te smo še naprej preverjali pri Upravi Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij (URSIKS), v zavodih za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) ali na Ministrstvu za pravosodje in tudi sodiščih. **To sodelovanje moramo pohvaliti, saj se organi redno odzivajo na naša zaprosila. Glavna težava ostaja prezasedenost (vsaj nekaterih) ZPKZ, tudi zaradi občutnega povečanja števila tujcev in pomanjkanja kadra na vseh področjih dela, še posebej na področjih stro-**

kovnega dela z zaprtimi in varnosti. Še vedno se rešitev nekaterih težav pričakuje z gradnjo novega namestitvenega objekta v Ljubljani in prenovo ZPKZ na Igu, ki je nujen zaradi tamkajšnjih slabih razmer, kot so neprimerni prostori za obiske otrok obsojenk in pripornic ter drugo. Znova opozarjamo tudi na položaj ranljivih skupin v ZPKZ, predvsem zaprtih oseb, ki zaradi starosti, bolezni ali invalidnosti potrebujejo dodatno pomoč pri zadovoljevanju osnovnih življenjskih potreb v obliki nege ali socialne oskrbe, da se zagotovi spoštovanje njihove osebnosti in dostojanstva.

Žal še vedno ni prišlo do priprave zakona, ki bi celovito uredil obravnavanje mladoletnih storilcev kaznivih dejanj. V zvezi z enotami za forenzično psihiatrijo je **še vedno nerešeno vprašanje priprave in objave seznama izvajalcev varnostnega ukrepa obveznega psihiatričnega zdravljenja na prostosti za območje celotne države.** Večina obravnavane zadevne problematike je povezana z Zakonom o duševnem zdravju ali nerešenimi sistemskimi vprašanji, saj se kljub vsem našim opozorilom na nujnost ukrepanja in kljub odločitvam pristojnih organov o kršenju človekovih pravic stanovalcev razmere na varovanih oddelkih socialnovarstvenih zavodov (tako splošnih kot še zlasti posebnih) še vedno niso bistveno spremenile. **Posebej opozarjamo, da namestitvev otrok in mladoletnikov s prevladujočimi motnjami v duševnem zdravju ter motnjami v duševnem in telesnem razvoju v varovanih oddelkih ni ustrezna oziroma primerna,** če so ti oddelki namenjeni odraslim in niso prostorsko, kadrovsko in s programi prilagojeni. Od januarja 2021 položaj teh otrok ureja Zakon o obravnavi otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami v vzgoji in izobraževanju. S pripombami smo sodelovali tudi pri pripravi Pravilnika o spremembah Pravilnika o izvrševanju vzgojnih ukrepov.

Prejeli smo tudi več pobud glede **nastanitve in obravnave tujcev v Centru za tujce.** Zaskrbljujoča pa so opozorila Centra in Ministrstva za notranje zadeve, da je obravnava nastanjenih tujcev zaradi kršitev pravil bivanja vse bolj zahtevna. **Posebej opozarjamo, da naša pretekla priporočila za ustrezno nastanitev in obravnavo mladoletnih tujcev brez spremstva niso uresničena.**

Na področju **pravosodja** smo z odzivi pristojnih organov zadovoljni, število obravnavanih zadev se je znova rahlo povečalo. Na podlagi obravnavanih **zadev lahko ostanemo pri ugotovitvi, da sojenje v razumnem roku ni več sistemski problem,** tudi v letu 2021 se je število prejetih pobud, ki se nanašajo na dolgotrajne sodne postopke, zmanjšalo. Na obseg in način poslovanja sodišč so tudi v letu 2021 vplivali ukrepi za preprečevanje širjenja okužb z novim koronavirusom. **Med izzivi še naprej ostaja dvig zaupanja javnosti v delovanje sodstva.** Za uspešno delo sodišč si je treba še naprej prizadevati za izboljšave področne zakonodaje ter za odpravljanje prostorskih in kadrovskih težav sodstva. **Zaradi odločitev Ustavnega sodišča o neveljavnosti odlokov v zvezi z ukrepi za preprečevanje širjenja koronavirusne bolezni covid-19 je aktualno vprašanje uporabe pravnih sredstev zoper prekrškovne odločbe, izrečene na podlagi predpisov za preprečevanje širjenja epidemije. V zvezi s predlogom Zakona o debirokratizaciji smo opozorili, da predlagane spremembe nedopustno posegajo v temeljne ustavne pravice,** ki gredo tudi domnevnim storilcem prekrškov in zmanjšujejo njihovo pravno

varnost. Z zaskrbljenostjo smo spremljali zaplet pri imenovanju tožilcev, zlasti (ne)ime-novanje evropskih delegiranih tožilcev. Varuh pripominja, da bi se postopki odločanja morali izvesti brez nepotrebnega odlašanja, **morebitne pomanjkljivosti v obstoječi ureditvi pa bi morali pristojni organi čim prej odpraviti**, da se zagotovijo pogoji za nemoteno delovanje vseh tožilstev za učinkovit pregon kaznivih dejanj. **Na področju odvetništva še naprej opozarjamo, da še ni prišlo do potrebne dopolnitve zakonodaje, ki bi zagotavljala večjo dostopnost odvetniške pomoči pro bono.** Čeprav je Mi-nistrstvo za pravosodje naše priporočilo v zvezi s tem zavrnilo, vztrajamo, da bi bile kakršnekoli dodatne spodbude za nudenje pravne pomoči izven okvira obstoječega sistema po Zakonu o brezplačni pravni pomoči (ZBPP) dobrodošle.

Na področju **policijskih postopkov, zasebnega varovanja, detektivov in redarjev** lahko odzive pristojnih organov pohvalimo. **Pobude so se tudi v letu 2021 nanašale na različne vidike delovanja policistov.** Tudi na tem področju so bile številne naše dejavnosti v zvezi z ukrepi, sprejetimi zaradi epidemije covid-19. Pozdravili smo, da je minister za notranje zadeve v letu 2021 izdal **Pravilnik o spremembah Pravilnika o povračilu potnih stroškov vabljenim osebam**, ki sledi noveli Zakona o kazenskem postopku ozi-roma našim preteklim prizadevanjem za ureditev potnih stroškov vabljenih oseb. Ob obravnavi zadev **ostaja odprto vprašanje učinkovitosti obstoječih pritožbenih oziroma nadzornih mehanizmov nad delom varnostnikov in tudi redarjev.** Priporočili smo, da mestni redarji upoštevajo **specifiko brezdomnih oseb** skrbno izbirajo sankcije za prekrške. Pri obisku policijskih postaj pa smo v več primerih še naprej opozarjali na ugotovljene napake pri vodenju dokumentacije v primerih odvzema prostosti. **Z odzivi Ministrstva za pravosodje na naša pretekla priporočila smo na splošno zadovoljni.** Glede reševanja pritožb zoper delo policistov tokrat ministrstvu priporočamo, da se v okviru usposabljanja uslužbencev Policije, ki vodijo pomiritvene postopke po Zakonu o nalogah in pooblastilih Policije, posebno pozornost nameni tudi temu, da bo po-oblaščen oseba, ki vodi obravnavo, udeležencem postopka v čim večji meri omogočila spremljanje poteka nastajanja zapisnika o pomiritvenem postopku in v zapisniku tudi ustrezno zabeležila izjave udeležencev, podane na naroku.

Na področju **drugih upravnih zadev** opozarjamo predvsem na vodenje postopkov v skladu z Zakonom o splošnem upravnem postopku. Največ obravnavanih zadev je bilo v letu 2021 **davčnih.** Zaradi majhne pisave smo prejeli pobudo glede težave z berljivostjo odločbe o odmeri dohodnine. **Menimo, da ob pravilno in zakonito izpeljanem (ugotovitvenem) postopku in vsebini izdanega akta organa nikakor ne smemo zanemari-ti pomena primerne oblike. Oblika izdanih aktov bi morala biti vsem zavezancem (enako) prijazna, ne glede na to, ali se je vodil enostaven ali pa poseben ugotovitveni postopek.** Ob tem smo opozorili še na to, da ne gre od vseh zavezancev pričakova-ti računalniškega znanja in potrebne opreme. **V zadevi glede manj ugodne davčne obravnave pokojnin iz tujine pa smo ugotovili kršitev načela pravičnosti, zato pripo-ročamo Ministrstvu za finance, da ustrezno spremeni 127. člen Zakona o dohodnini (ZDoh-2).**

Na področju **okolja in prostora** moramo najprej **izpostaviti, da ravnanje pripravljavcev predpisov vse prevečkrat ni skladno s pravico javnosti do sodelovanja pri sprejemanju okoljskih predpisov**. Kratki roki za obravnavo, naknadno bistveno dopolnjevanje predlogov predpisov in njihove pomanjkljive obrazložitve po našem mnenju predstavljajo bistveno razvrednotenje, če že ne kar izvotlitev te pravice, ki si jo gre razlagati kot obliko neposrednega sodelovanja državljanov pri upravljanju javnih zadev iz 44. člena Ustave. **V letu 2021 se je kar v treh konkretnih primerih priprave zakonov s področja okolja in prostora ta postopek pokazal za problematičnega, in sicer je bil sporen postopek priprave predloga Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o vodah (predlog ZV-1G), v javno obravnavo je bil posredovan neobrazložen predlog novega Zakona o varstvu okolja, izven okvirjev javne obravnave pa je ministrstvo bistveno predru-gačilo tudi prvotno predlagano ureditev iz predloga Gradbenega zakona**. Ministrstvu za okolje priporočamo, da ob spoštovanju določb **Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah (Aarhuška konvencija)** upošteva tudi **Resolucijo o normativni dejavnosti (ReNDej)**, ki med drugim določa, da pristojno ministrstvo v javno obravnavo pošlje izključno med-resorsko usklajene predloge predpisov. **Varuh z zaskrbljenostjo opaža tudi tendence oblasti, da dejansko ne poskrbijo za vključitev potencialno prizadetih posameznikov v konkretne upravne postopke**. Tudi na področju okolja in prostora opozarjamo na **ne-sprejemljivost predolgh inšpekcijskih in drugih upravnih postopkov**. **Naša institucija Inšpektorat RS za okolje in prostor (IRSOP) že od leta 2007 opozarja na problematiko neučinkovitosti inšpekcijskih nadzorov pod njegovo pristojnostjo**. Tudi Agencijo RS za okolje (ARSO) pozivamo, da v postopkih, ki jih vodi, zagotovi vsa relevantna procesna jamstva. Posebej vztrajamo tudi pri priporočilu, naj Ministrstvo za okolje in prostor pripravi predpis, s katerim bo uredilo področje izpustov smradu v okolje.

Glede **reguliranih dejavnosti** na načelni ravni **ponavljamo kritiko, naj Vlada in Državni zbor čim prej pripravita in sprejmeta potrebne predpise, ki bodo omogočili uresničevanje pravice do pitne vode, zapisane v Ustavi, Zakonu o varstvu okolja, Zakonu o gospodarskih javnih službah, Zakonu o lokalni samoupravi in drugje, saj je naše priporočilo glede tega še vedno neuresničeno**. **Pristojne opozarjamo, da bi morala biti pravica do pitne vode enotno urejena na državnem nivoju in ne kot velja sedaj, da vsaka občina samostojno določa pogoje za prekinitev oskrbe s pitno vodo**. Pri tem izpostavljamo, da je prekinitev dobave pitne vode zlasti v primerjavi z neplačilom **lahko tudi nesorazmeren ukrep**. Na drugih področjih ugotavljamo, da tudi medobčinski inšpektorati pogosto prepočasi odločajo, **dolgotrajnost inšpekcijskih postopkov je tako problem na državni in na lokalni ravni**.

Na področju **stanovanjskih zadev** se je največ v letu 2021 prejetih pobud nanašalo na **(ne)dodelitev oziroma izselitev iz neprofitnega stanovanja ali pa na bivanjske razmere v njem**. Takšnim pobudnikom glede na svoj mandat večinoma ne moremo pomagati v konkretnih zadevah, prav tako ne moremo pomagati, ko **se na nas obračajo pobudniki, ko je deložacija že pred vrati**. Vendar pa z vidika svoje pristojnosti **lahko opozorimo na stanovanjsko (ne)dostopnost**, predvsem za mlade oziroma mlade dru-

žine, kar kaže na to, da je stanovanjska politika v državi vse prej kot ustrezna. Mladi imajo čedalje manjše možnosti za nakup svoje nepremičnine, ob tem pa se tudi vselej dvigujejo najemnine. **Vse težje je iskati odgovor na vprašanje, ali za posamezne kategorije državljanov ta država še dovolj specifično ustvarja možnosti, da si lahko pridobijo primerno stanovanje, kot to državi nalaga 78. člen Ustave. Ponavljamo lanskoletno priporočilo, da pristojno ministrstvo pristopi k celoviti prenovi zakonodaje na področju stanovanjskih zadev, predvsem Stanovanjskega zakona, pri čemer naj upošteva tudi predhodna priporočila Varuha.**

Delovanje notranjih organizacijskih enot Varuha

Varuh je tudi v letu 2021 kljub številnim omejitvam izvajal naloge in pooblastila državnega preventivnega mehanizma (DPM). Namen izvajanja nalog DPM je okrepiti varstvo oseb z odvzeto prostostjo pred mučenjem in drugimi oblikami okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja. Pri izvajanju nalog in pooblastil DPM obiskuje vse kraje v Sloveniji, kjer so ali bi lahko bili nameščeni posamezniki, ki jim je z aktom oblastnega organa odvzeta prostost. Gre za preventivne obiske, katerih namen je preprečiti mučenje ali drugo slabo ravnanje še preden se zgodi. Vsaka skupina, ki opravlja obisk, je sestavljena iz predstavnikov Varuha in izbranih nevladnih organizacij – v letu 2021 je z nami pri izvajanju nalog DPM sodelovalo sedem nevladnih organizacij. **Leta 2021 smo obiskali 60 krajev odvzema prostosti, in sicer 21 policijskih postaj, 12 socialnovarstvenih zavodov (domov starejših), 10 različnih lokacij strokovnih centrov za otroke in mladostnike, 4 zavode za prestajanje kazni zapora in Prezgojni dom Radeče, 3 posebne socialnovarstvene zavode, 3 psihiatrične bolnišnice, 3 krizne centre za otroke in mladostnike, center za usposabljanje, delo in varstvo (CUDV) in sprejemne prostore Azilnega doma v izpostavi v Logatcu ter sprejemne prostore Azilnega doma v Ljubljani.** Vsi obiski (razen dveh, in sicer enega obiska zavoda za prestajanje kazni zapora in enega CUDV) so bili **opravljeni brez predhodne najave.** Deset obiskov je bilo kontrolnih (ko smo zlasti preverjali uresničitev priporočil DPM s preteklih obiskov). Na teh obiskih je **DPM skupaj dal kar 501 priporočilo, kar je precej več kot leto prej (329 priporočil),** od tega največ policijskim postajam (142), zaporom (101), psihiatričnim bolnišnicam (71), domovom za starejše (70) in posebnim socialnovarstvenim zavodom (43). **Od tega je 206 priporočil že realiziranih, 179 priporočil sprejetih, a še nerealiziranih, 28 priporočil ni bilo sprejetih, ostala priporočila pa še čakajo na odgovor pristojne institucije.** Glede delovanja DPM je kot vsako leto pripravljeno tudi samostojno poročilo DPM, ki podrobneje obravnava tudi posamezne vsebinske ugotovitve stanja po krajih odvzema prostosti.

Svet varuha za človekove pravice, ki je svetovalno telo varuha, sestavljeno iz različnih strokovnjakov, članov civilne družbe in predstavnikov državnih institucij, se je v letu 2021 sestel dvakrat. **Prva seja, ki je februarja potekala preko spletne platforme MS Teams, je bila namenjena razpravi in izmenjavi stališč o odzivih Vlade na epidemijo koronavirusne bolezni ter o posledicah epidemije na človekove pravice. Člani in članice**

Sveta so izrazili prepričanje, da del odlokov Vlade, s katerimi so bili sprejeti protikoronarni ukrepi, predstavlja nesorazmeren in nepravilčen poseg v človekove pravice. Pogrešali so vez med dogodki in ukrepi oziroma vzroki, ki so botrovali tako velikim in izrazitim posegom v človekove pravice. Druga seja Sveta je bila namenjena pregledu ugotovitev Varuha o stanju na področju duševnega zdravja in razpravi na to temo. Kot posebno kritično je bilo izpostavljeno preventivno postopanje, neurejenost področja psihoterapije, pomanjkanje pedopsihiatrov in kliničnih psihologov. Razprava na seji se je dotaknila tudi kritike Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, saj pri definiciji invalidnosti ne sledita Konvenciji o pravicah invalidov, v kateri je dolgotrajna težava v duševnem zdravju definirana kot invalidnost, prizadete osebe pa se lahko obrnejo tudi na Odbor za pravice invalidov. Glede na razprave na Svetu dajemo kot institucija priporočilo Vladi, da po ministrstvih vzpostavi osrednjo kontaktno točko za pripravo ocene skladnosti predpisov oziroma ukrepov s človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami, v vladnem gradivu pa naj doda obvezno obrazložitev k predpisu: »Skladnost predpisa s človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami.«

V letu 2021 sem se srečal tudi s številnimi nevladnimi organizacijami, in sicer s področja brezdomstva, avtizma, medgeneracijskega sodelovanja, paraplegikov in tetraplegikov, okolja, mladih, humanitarnih dejavnosti, gluhih, gluhoslepih in naglušnih, s konfederacijami in zvezami sindikatov, z Zbornico zdravstvene in babiške nege, s SLOGO, platformo nevladnih organizacij za razvoj, globalno učenje in humanitarno pomoč.

Center za človekove pravice uresničuje splošni mandat, ki ga ima Varuh kot nacionalna institucija za človekove pravice, akreditirana s statusom A po Pariških načelih (1993). Ta mandat vključuje tako promocijske aktivnosti, izobraževanje in usposabljanje kot organizacijo posvetov, sodelovanje s civilno družbo, dajanje splošnih informacij o vrstah in oblikah pritožb na mednarodne organe in sodelovanje v mednarodnih organizacijah in združenjih. V letu 2021 je Center sodeloval pri prenovi predstavitvene zloženke Varuha **Kdaj se obrniti na Varuha človekovih pravic**, ki je dostopna v več jezikih, in pri pripravi predstavitve institucije v lahkem branju **Kdaj in kako do Varuha**. V letu 2021 je Center organiziral dva spletna seminarja Varuha. Prvi se je nanašal na predstavitev **Varuhovega kratkega vodiča: Kako in kdaj se lahko glede kršitev človekovih pravic pritožite na mednarodne odbore Združenih narodov**, drugi pa na predstavitev analize Centra **Kazenskopравни pregon sovražnega govora v Slovenijo po 297. členu Kazenskega zakonika (KZ-1): Analiza tožilske prakse pregona kaznivega dejanja javnega spodbujanja sovraštva, nasilja in nestrpnosti v obdobju 2008–2018**. Na podlagi izsledkov omenjene analize, ki je obsegala tožilsko prakso obravnavanja omenjenega kaznivega dejanja v obdobju 2008–2018, dajemo v letnem poročilu več priporočil, tudi glede formalne uskladitve pravnega stališča Vrhovnega državnega tožilstva s sodbo Vrhovnega sodišča iz leta 2019, glede priprave ustreznih zakonskih podlag, ki bodo omogočile učinkovito preprečevanje sovražnega govora na spletu in možnost subsidiarnega pregona kaznivega dejanja po 297. členu Kazenskega zakonika, ter pripravo analize ustreznosti kazenskopravne ureditve kriminalitete iz sovraštva.

Tudi sicer redno opozarjam na pomen etike javne besede. Ob več priložnostih smo spomnili, da različni izrazi nestrpnosti v javnosti zadnje čase niso nastali kar naenkrat, pa tudi ne kar v nekakšnem vakuumu, ampak so produkt zdaj že dalj časa zaskrbljujočega javnega diskurza. Na to ima velik vpliv zlasti politika in nosilci javnih funkcij, ki bi morali biti zgled. Zato dajem letos naslednje priporočilo, ki sicer ni novo, saj smo ga ponavljali več let, a je glede na stanje duha v slovenski družbi in politiki še kako potrebno, da ga izpostavim tudi na tem mestu.

Priporočilo (stalna naloga) št. 1: Varuh priporoča vsem, ki sodelujejo v javnih razpravah, še posebej politikom, naj se v svojih izjavah in besedilih izogibajo spodbujanju neenakopravnosti, sovraštva ali nestrpnosti na podlagi katerekoli osebne okoliščine, ob morebitnih takšnih primerih pa naj se nanje nemudoma odzovejo in jih obsodijo.

Pričakujem, da se tako Vlada v odzivnem poročilu kot Državni zbor pisno odzoveta na to, na kakšen način uresničujeta to priporočilo, saj v preteklih letih pisnega odziva na to priporočilo ni bilo.

Preko Centra smo v letu 2021 pripravili tudi **več mednarodnih priporočil** in sicer **o stanju pravne države za Evropsko komisijo, vmesno alternativno poročilo Evropski komisiji za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI), alternativno poročilo Svetovalnemu odboru o Okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin in Nacionalno poročilo o stanju človekovih pravic migrantov na mejah v okviru ENNHRI**. Varuh se je sestal tudi s predstavnicami Skupine strokovnjakov Sveta Evrope za ukrepanje proti nasilju nad ženskami in v družini (GREVIO), in sicer ob pripravi prvega poročila glede uresničevanja Istanbulske konvencije v Sloveniji. Varuh se je odzival tudi na številne pozive in vprašalnike organov Združenih narodov in drugih mednarodnih organizacij. Center je bil aktiven še na področju mednarodnega sodelovanja, med drugim je predstavnica Centra zastopala interese ENNHRI pri delovanju dveh delovnih skupin Sveta Evrope, v katerih ima ENNHRI status opazovalca. **Kot stalno nalogo ponavljamo** pretekla priporočila, naj Vlada Republike Slovenije v skladu z ratificiranimi mednarodnimi pogodbami o človekovih pravicah pristojnim odborom, ustanovljenim po teh pogodbah, redno in pravočasno pošilja poročila o uresničevanju svojih obveznosti iz teh mednarodnih pogodb. **Leta 2021 je Slovenija pravočasno oddala poročilo po Konvenciji o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW), oddala pa je tudi poročili po Mednarodni konvenciji o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije in Konvenciji o otrokovih pravicah (CRC), s katerima je zamujala. Še vedno pa je konec leta 2021 Slovenija zamujala z oddajo poročila po Mednarodnem paktu o kulturnih, ekonomskih in socialnih pravicah – rok za oddajo poročila je bil 30. 11. 2019.**

Ukrepi za zajezitev nalezljive bolezni covid-19 so zahtevali prilagoditve dela tudi **na področju zagovorništva otrok**. Otroci, ki jim družina ne predstavlja varnega okolja, so v tem času potegnili najkrajši konec in izkušnje v zagovorništvu so to potrdile. V tem času je tako še posebej prišlo do izraza zagovorništvo, ki krepi glas otrok. **V letu 2021 smo prejeli 107 pobud za postavitve zagovornika, zagovornik pa je bil postavljen 56-krat, dobilo ga je skupaj 100 otrok. Zagovorniki so v letu 2021 opravili 796 srečanj z otro-**

ki, torej v povprečju 7,9 srečanj na primer. Glede na posamezna območja v Sloveniji se kaže glede na trend zadnjih treh let največje povečanje števila pobud v štajerskem območju skupaj s SV Slovenijo in na Gorenjskem. Kar zadeva način postavitve zagovornika, je v absolutni prednosti postavitve s soglasjem staršev, sledi pa postavitve s sklepom sodišča. Nekaj več je tudi postavitve za otroke nad 15 let, ko soglasje staršev ni potrebno. **V petnajstih letih delovanja zagovorništva otrok smo zagovornika do konca leta 2021 postavili že več kot 900 otrokom, zato lahko na podlagi izkušenj trdimo, da je smiselno zagovornika postaviti v čim zgodnejši fazi postopka ali z drugimi besedami, ko se v družini zaplete do te mere, da vanjo posežejo službe, ki so dolžne zaščititi pravice in koristi otrok.** Ugotavljamo tudi, da **v praksi pristojne institucije še vedno ne storijo dovolj za zaščito pravic otrok, saj pogosto ne pretehtajo dovolj njihovih mnenj, želja in interesov ter tako nemalokrat na nezadostni podlagi odločajo o njihovih koristih.** V letu 2021 smo **ponovno opozarjali tudi na nujnost hitre izpeljave sodnega postopka, ko gre za otroke. Pri tem je izrednega pomena dovoljšnje število sodnih izvedencev v družinskih zadevah, saj njihovo pomanjkanje, ki je v Sloveniji izjemno kritično, lahko vodi v kršitve pravic otrok.** Zato ponavljamo svoje priporočilo, da Vlada Republike Slovenije in Zdravniška zbornica Slovenije storita vse potrebno, da se nevzdržno stanje glede pomanjkanja sodnih izvedencev v družinskih zadevah v najkrajšem možnem času odpravi, saj v primerih zagovorništva otrok ugotavljamo, da pomanjkanje sodnih izvedencev v družinskih zadevah lahko vodi v kršitve pravic otrok.

V letu 2021 smo izdali tudi **zbornik Zagovorništva otrok**, ki je prva tovrstna publikacija, odkar je institut zagovorništva dobil pravno podlago v zakonu. Je dragoceno učno gradivo za nove generacije zagovornikov otrok, saj natančno prikazuje postopke postavitve zagovornika, obravnava otroka skozi prizmo različnih strok in izpostavlja, kako slišati glas otroka v upravnih in sodnih postopkih, v katerih se odloča o njegovi prihodnosti. Jeseni 2021 je bil v Rimskih Toplicah organiziran tudi **dvodnevni strokovni posvet o zagovorništvu otrok z naslovom Otrok med dvema ognjema in vzpostavitev varnega prostora**, ki so se ga udeležili zagovornice in zagovorniki, njihovi koordinatorji ter članice in člani Strokovnega sveta za zagovorništvo.

Mednarodno sodelovanje

V letu 2021 smo bili tudi mednarodno aktivni, še naprej smo krepili odnose v mednarodnih združenjih in mednarodnih organizacijah in **se udeležili skupaj preko 70 različnih mednarodnih dogodkov.** Ker smo v začetku leta 2021 pridobili status A po Pariških načelih (1993) o statusu nacionalnih institucij za človekove pravice, kar je tako za našo institucijo kot za državo zgodovinskega pomena, smo imeli v letu 2021 na Generalni skupščini Globalnega zavezništva nacionalnih institucij za človekove pravice (GANHRI) in Evropske mreže nacionalnih institucij za človekove pravice (ENNHRI) kot polnopravni član prvič tudi volilno pravico. V delovnih skupinah Sveta Evrope smo zastopali interese ENNHRI, sodelovali smo z Uradom za demokratične institucije in človekove pravice Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), maja smo na obisk sprejeli vodjo Regionalnega predstavnštva Visokega komisariata Združenih narodov za begunce (UNHCR) Rolanda Schillinga, krepili pa smo tudi bilateralno sodelovanje tako z drugimi sorodnimi institucijami po Evropi kot s predstavnitvi tujih držav v Sloveniji.

Glede na vse omenjene aktivnosti sem bil **decembra 2021 soglasno izvoljen v Upravni odbor direktorjev za Evropo v okviru Mednarodnega inštituta ombudsmanov (IOI)**, kar je priznanje za preteklo delo, predvsem pa zaveza k prizadevanjem za širjenje kulture spoštovanja človekovih pravic tako na nacionalni kot regionalni in mednarodni ravni v prihodnje. Zadnji dogodki in predvsem ruska agresija v Ukrajini kažejo, da spoštovanje človekovih pravic nikakor ni samoumevno in da si je za mir, demokracijo, vladavino prava in človekove pravice treba neprestano prizadevati.

Zaključno

V uvodu je nemogoče opozoriti na prav vsa priporočila, ugotovljene pomanjkljivosti in kršitve človekovih pravic in temeljnih svoboščin. **Podrobnejša dejavnost Varuha je predstavljena v poročilu, ki je pred vami. Posebej želim opozoriti na 3. del tega letnega poročila, ki se v celoti nanaša na naše aktivnosti v zvezi z ukrepi, sprejetimi za zaježitev in preprečevanje pandemije covid-19.** Poročilo pred vami vključuje naslednje vsebine:

- prvi del, ki je namenjen pregledu dela in poslovanja Varuha ter opisu delovanja različnih organizacijskih enot Varuha;
- drugi del, ki prikazuje vsebino dela Varuha po posameznih ranljivih skupinah in vsebinskih področjih, splošno oceno stanja, pregled uresničevanja Varuhovih preteklih priporočil in predstavitev novih priporočil;
- tretji del, ki je letos tako kot lani namenjen predstavitvi vsebine dela in pregledu obravnavanih zadev glede pandemije nalezljive bolezni covid-19;
- prilogo, ki vsebuje podrobnejši opis dejavnosti Varuha v letu 2021, vključno z obrazložitvami določenih novih priporočil in strokovnimi pojasnili stališč Varuha.

Samostojen del Varuhovega poročila, objavljen v ločeni publikaciji, je tudi letos **Poročilo Varuha o izvajanju državnega preventivnega mehanizma proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju.**

Letos prvič zaradi varovanja okolja in uvajanja zelenega poslovanja letno poročilo in poročilo DPM izdajamo le v elektronski PDF različici, ki sta dostopni tudi na naši spletni strani. Takšen pristop je po našem mnenju ustrezen, saj je poročilo v prvi vrsti namenjeno Državnemu zboru in drugim državnim organom in institucijam. Ne gre pa prezreti, da je treba imeti v primerih, ko so publikacije namenjene predvsem posameznicam in posameznikom, v mislih tudi to, da vsi nimajo nujno dostopa do informacijskih tehnologij oziroma je le-ta okrnjen. Zato je v teh primerih z vidika enake dostopnosti pomembno ohraniti v potrebnem obsegu tudi papirno poslovanje oziroma tiskane publikacije. V ta namen je natisnjen le Povzetek dela Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2021, saj želimo, da na ta način z našim delom in nekaterimi ključnimi ugotovitvami še dodatno seznanimo širšo javnost.

Varuh je v slovenskem prostoru prepoznavna in cenjena institucija. To je zasluga vseh preteklih varuhov pa tudi predanega dela vseh sodelavk in sodelavcev institucije Varuha, ki se jim na tem mestu zahvaljujem za njihov prispevek. **Moram pa še enkrat izpostaviti pomen samostojnosti in neodvisnosti delovanja Varuha, kar vključuje finančno in vsebinsko neodvisnost.** Smo državna institucija, ki ima svoj mandat utemeljen v ustavi in zakonu, pri svojem delu pa smo zavezani tudi visokim mednarodnim standardom. Smo nekakšen most med državo in civilno družbo. Po tretjem letu svojega mandata lahko sklenem, da je pred vsemi nami še veliko dela. S sodelavkami in sodelavci si želimo po najboljših močeh prispevati k spremembam na bolje in biti močan glas vseh tistih, ki se jih ne sliši. Tudi letos ponavljam, da je odnos družbe do najbolj ranljivih njeno najboljšo ogledalo sami sebi.

Na koncu bi se rad zahvalil vsem, ki ste v preteklem letu kakorkoli sodelovali z nami. **Dobrega sodelovanja si želim tudi v prihodnje, predvsem glede uresničevanja naših priporočil, za katera upam, da bom v poročilu za leto 2022 lahko ocenil, da jih uspešneje uresničujemo.** Še vedno trdno verjamem, da če bo naše vodilo pri delu in tudi sicer v življenju, da bodimo človek človeku človek, potem bomo s skupnimi močmi premaknili tudi delovanje državnega aparata bližje posamezniku. Naj bo v našem središču človek, njegovo dostojanstvo in njegove težave. Vsi skupaj smo v službi ljudi in imamo do njih veliko odgovornost, vsak na svojem področju, zato imejmo ta uvid pri vsem našem delovanju.

Peter Svetina
varuh človekovih pravic

DOSTOPNOST IN DELOVANJE VARUHA ZUNAJ SEDEŽA V LETU 2021

Podatki o obiskih Varuha v svojstvu državnega preventivnega mehanizma (v nadaljevanju: DPM) so navedeni v poglavju o DPM.

20

V LETU 2021 SMO PREJELI

31.688

VHODNIH DOKUMENTOV

(v letu 2020 pa 24.885)

21

USTVARILI SMO

9.203

IZHODNE DOKUMENTE

(v letu 2020 pa 9.323)

V letu je 2021 zaradi pandemije koronavirusne bolezni poslovanj zunaj sedeža nismo opravljali. Varuh je toliko bolj dostopen preko drugih komunikacijskih kanalov, kar kažejo tudi statistični podatki.

ENOTNA VSTOPNA TOČKA

Posamezniki se k Varuhu obračajo s pobudami, povezanimi z zatrjevanimi kršitvami človekovih pravic in svoboščin, pa tudi s splošnimi vprašanji ali težavami, ki zahtevajo le pojasnila oziroma napotitev k drugemu (pristojnemu) organu, kar predstavlja velik del nalog strokovnih sodelavcev in sodelavcev generalnega sekretariata. T. i. enotna vstopna točka (EVT), ki je bila ustanovljena leta 2020 z namenom nasloviti tovrstna vprašanja in težave in obenem optimizirati delo v celotni instituciji, stremi k dvigu kakovosti dela in zagotovitvi še večje odprtosti in dostopnosti Varuha.

Delo enotne vstopne točke obsega:

- klasifikacijo pobud,
- sprejemanje vseh telefonskih klicev za strokovno službo (v času epidemije tudi za službo generalnega sekretarja),
- dnevno sprejemanje vseh predhodno najavljenih in nenaavljenih posameznikov, ki se osebno oglasijo pri Varuhu,
- pisanje odgovorov na pobude, prejete v vednost, pojasnila in anonimne pobude.

Prejete pobude se uvrstijo v enotno vstopno točko, če:

- je prejeto sporočilo poslano Varuhu le v vednost in ne gre za zadevo, ki terja kakršnokoli posredovanje Varuha,
- gre za anonimno vlogo in ne gre za zadevo, ki terja kakršnokoli posredovanje Varuha,
- gre za očitno nepristojnost Varuha,
- je iz pobude razvidno, da se pobudnik še ni obrnil na pristojne organe,
- pobudnik prosi le za nasvet,
- gre za hipotetična vprašanja,
- gre za nejasne pobude,
- gre za poizvedbo o stališču Varuha (npr. kaj ste v zadnjih letih naredili na tem področju ipd.),
- kadar ima Varuh na določenem področju že sprejeto stališče.

Pobude in telefonski pogovori

V EVT je bilo leta 2021 **obravnanih 1636 pobud (v letu 2020 pa 1085 pobud) in sprejetih 3143 klicev (v letu 2020 pa 2930 klicev)**, od tega je bilo **292 klicev (v letu 2020 pa 487 klicev) povezanih s problematiko covid-19. Skupaj je bilo leta 2021 v EVT obravnanih torej 4779 zadev (v letu 2020 pa 4015 zadev)**. Poudariti je treba tudi, da so bili v času pandemije na brezplačno številko usmerjeni vsi klici, kar pomeni, da je bilo sprejetih klicev še bistveno več.

Odprtost institucije

EVT zagotavlja odprtost institucije, saj strokovni sodelavci v EVT vsak dan sprejemajo (razen v času epidemije, ko strank nismo sprejemali) vsakega najavljenega ali nenaavljenega posameznika in mu podajo pojasnila o pristojnostih Varuha, načinu vložitve pobude ter splošna pojasnila o pravnih možnostih, ki jih ima posameznik na voljo. **V enotni vstopni točki prejmejo pobudniki pisna pojasnila na zadeve, ki jih posredujejo Varuhu v vednost, zaprosijo za pojasnila, nasvete in stališča.**

STATISTIKA V LETU 2021

6.863

ZADEV JE VARUH OBRAVNAVAL V LETU 2021.

Leta 2020 smo obravnavali 6.852 zadev, kar pomeni **1,6 odstotno** povečanje v letu 2021.

3.143

POGOVOROV

S klicatelji, ki (še) niso vložili pobud.

28

POGOVOROV

v okviru poslovanja zunaj sedeža, ki so ostali kot uradni zaznamki, saj so pobudniki tedaj prejeli pojasnila in problematika ni terjala nadaljnje obravnave pri Varuhu.

3.038

odprtih novih pobud

682

pobud, prenesenih iz preteklih let

3.248 ali 87,3 %

je bilo rešenih (končnih) pobud.

3.720

POBUD

je obravnaval Varuh v letu 2021. Od tega je bilo na dan 31. decembra 2021:

424 ali 11,4 %

jih je bilo v reševanju.

48 ali 1,3 %

jih je bilo reaktiviranih.

475

ali **14,62 %** pobud je bilo utemeljenih, med njimi 221 s področja zagovorništva

280

ali **8,62 %** pobud ni bilo utemeljenih.

1.985

ali **61,11 %** je bilo takih, v katerih ni bilo pogojev za obravnavo

438 ali

13,49 % pobud ni spadalo v Varuhovo področje

1 ali

0,03 % je bilo umik soglasja na področju zagovorništva

69 ali

2,12 % pobud je bilo iz področja Državnega preventivnega mehanizma

Varuh je ugotovil, da so bila zatrjevanja o kršenju človekovih pravic in temeljnih svoboščin v **249 pobudah utemeljena** in da je bila kršena najmanj ena (ali več) temeljna človekova pravica in svoboščina (po Ustavi RS) ter da nista bili spoštovani načeli pravičnosti in dobrega upravljanja

Med 249 utemeljenimi pobudami je Varuh ugotovil **276** kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin (opredeljenih v Ustavi RS) in drugih nepravilnosti, kot je kršitev enakosti pred zakonom in kršitev načela dobrega upravljanja.

K tem 249 kršitvam je treba dodati **221 primerov s področja zagovorništva otrok**, pri katerih ne ugotavljamo konkretnih kršitev, so pa obravnavane kot utemeljene pobude in zato tudi prištete med 476 utemeljenih pobud.

Večje število kršitev pravic, v primerjavi s številom utemeljenih pobud je posledica večjega števila ugotovljenih konkretnih kršitev pri posamezni pobudi. Tako smo med obravnavanimi pobudami v nekaterih primerih ugotovili tudi dve ali več kršitev človekovih pravic in temeljnih svoboščin ali drugih nepravilnosti.

STATISTIKA V ZVEZI S PANDEMIJO BOLEZNI COVID-19

2021	OBRAVNAVA ZADEV COVID-19				
	POBUDE NA PODROČJU	VSTOPNA TOČKA - POBUDE	VSTOPNA TOČKA - POGOVORI	SKUPAJ ZADEVE V 2020	SKUPAJ ZADEVE V 2021
PODROČJE DELA					
1. ENAKOST PRED ZAKONOM IN PREPOVED DISKRIMINACIJE	52	30	7	162	59
2. VARSTVO DOSTOJANSTVA, OSEBNOSTNIH PRAVIC TER VARNOSTI IN ZASEBNOSTI	16	48	8	124	24
3. SVOBODA VESTI IN VERSKE SKUPNOSTI	1	1	0	8	1
4. SVOBODA IZRAŽANJA	0	7	0	6	6
5. ZBIRANJE IN ZDRUŽEVANJE TER SODELOVANJE PRI UPRAVLJANJU JAVNIH ZADEV	1	0	0	6	1
6. NACIONALNE IN ETNIČNE SKUPNOSTI	0	0	0	8	0
7. TUJCI	6	1	1	10	7
8. OMEJITEV OSEBNE SVOBODE	15	2	3	85	18
POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE	3	0	1	8	4
ZDRAVSTVENO VARSTVO IN ZDRAVSTVENO ZAVAROVANJE	58	224	161	151	219
9. SOCIALNA VARNOST	42	42	7	134	49
10. DELOVNOPRAVNE ZADEVE	14	65	17	64	31
11. BREZPOSELNOST	0	0	4	4	4
14. DRUGE UPRAVNE ZADEVE	5	9	4	12	9
15. PRAVOSODJE	6	4	2	26	8
16. POLICIJSKI POSTOPKI, ZASEBNO VAROVANJE, DETEKTIVI IN REDARJI	7	7	2	18	9
17. OKOLJE IN PROSTOR	2	0	1	16	3
18. REGULIRANE DEJAVNOSTI	0	0	1	6	1
19. DRUŽBENE DEJAVNOSTI	48	127	51	52	99
20. STANOVANJSKE ZADEVE	0	0	0	6	0
21. VARSTVO OTROKOVIH PRAVIC	19	6	6	66	25
22. OSTALO	581	8	16	406	597
23. DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZEM	2	0	0	7	2
24. ZAGOVORNIŠTVO OTROK	9	0	0	29	9
SKUPAJ	887	575	292	1414	1179

PODROČJA DELA

A. Obravnavane ranljive skupine

- 2.1 SVOBODA VESTI IN VERSKE SKUPNOSTI
- 2.2 NARODNE IN ETNIČNE SKUPNOSTI
- 2.3 ZAPOSLENI IN BREZPOSELNI
- 2.4 ŽENSKE
- 2.5 OTROCI
- 2.6 INVALIDI
- 2.7 STAREJŠI
- 2.8 LGBTI+
- 2.9 TUJCI

B. Obravnavana vsebinska področja

- 2.10 ENAKOST PRED ZAKONOM IN PREPOVED DISKRIMINACIJE
- 2.11 VARSTVO DOSTOJANSTVA, OSEBNOSTNIH PRAVIC TER VARNOSTI IN ZASEBNOSTI
- 2.12 SVOBODA IZRAŽANJA
- 2.13 ZBIRANJE IN ZDRUŽEVANJE TER SODELOVANJE PRI UPRAVLJANJU JAVNIH ZADEV
- 2.14 OMEJITEV OSEBNE SVOBODE
- 2.15 POKOJNINSKO IN INVALIDSKO ZAVAROVANJE
- 2.16 ZDRAVSTVENO VARSTVO
- 2.17 SOCIALNE ZADEVE
- 2.18 DRUGE UPRAVNE ZADEVE
- 2.19 PRAVOSODJE
- 2.20 POLICIJSKI POSTOPKI, ZASEBNO VAROVANJE, DETEKTIVI IN REDARJI
- 2.21 OKOLJE IN PROSTOR
- 2.22 REGULIRANE DEJAVNOSTI
- 2.23 DRUŽBENE DEJAVNOSTI
- 2.24 STANOVANJSKE ZADEVE

Varuh nadzira oblast in omejuje njeno samovoljo pri poseganju v človekove pravice in temeljne svoboščine.

Varuh je neodvisna državna institucija, ki skrbi za varstvo in spodbujanje človekovih pravic v Sloveniji.

DRŽAVNI PREVENTIVNI MEHANIZEM

Varuh v sodelovanju z izbranimi nevladnimi organizacijami izvaja tudi naloge in pooblastila državnega preventivnega mehanizma (DPM). Namen izvajanja nalog DPM je okrepiti varstvo oseb z odvzeto prostostjo pred mučenjem in drugimi oblikami okrutnega, nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja. Pri izvajanju nalog in pooblastil DPM obiskuje vse kraje v Sloveniji, kjer so ali bi lahko bili nameščeni posamezniki, ki jim je z aktom oblastnega organa odvzeta prostost. Gre za preventivne obiske.

Kraji odvzema prostosti so v Sloveniji:

- zavodi za prestajanje kazni zapora (ZPKZ) z vsemi svojimi oddelki in Prevezgojni dom Radeče,
- strokovni centri za otroke in mladostnike s čustvenimi in vedenjskimi težavami in motnjami oziroma vzgojno-izobraževalni zavodi (VZ),
- krizni centri za otroke in mladostnike,
- nekateri socialnovarstveni zavodi (SVZ) – domovi starejših in posebni SVZ ter centri za usposabljanje, delo in varstvo (CUDV) in varstveno delovni centri (VDC),
- psihiatrične bolnišnice (PB),
- prostori za policijsko pridržanje oziroma zadržanje na policijskih postajah (PP) in Center za pridržanje Ljubljana,
- Center za tujce v Postojni (CT) in Azilni dom v Ljubljani z izpostavami (zlasti sprejemni prostori),
- prostori za pridržanje v Slovenski vojski in
- vsi drugi kraji po 4. členu Opcijskega protokola (na primer policijska intervencijska vozila in podobno).

Leta 2021 smo obiskali 60 krajev odvzema prostosti in sicer smo kot kraje odvzema prostosti obiskali 21 policijskih postaj, 12 socialnovarstvenih zavodov (domov starejših), 10 različnih lokacij strokovnih centrov za otroke in mladostnike, 4 zavode za prestajanje kazni zapora in Prevezgojni dom Radeče, 3 posebne socialnovarstvene zavode, 3 psihiatrične bolnišnice, 3 krizne cente za otroke in mladostnike, CUDV in sprejemne prostore Azilnega doma v izpostavi Logatec ter spremenjene prostore Azilnega doma v Ljubljani. Vsi obiski (razen dveh, enega ZPKZ in CUDV) so bil opravljeni brez predhodne najave. Deset obiskov je bilo kontrolnih (ob katerih smo zlasti preverjali izpolnjevanje priporočil DPM iz preteklih obiskov).

O vsakem obisku DPM pripravi izčrpano (končno) poročilo o ugotovitvah o obiskani ustanovi. To poročilo vsebuje tudi predloge in priporočila za odpravo ugotovljenih nepravilnosti in izboljšanje stanja, vključno z ukrepi za zmanjšanje možnosti nepravilnega ravnanja v prihodnje. V letu 2021 smo obiskanim institucijam **dali skupaj 501 priporočilo.**

Državni preventivni mehanizem vsako leto pripravi tudi podrobnejše samostojno poročilo o svojem delu, ki je sicer del letnega poročila Varuha. Poročilo DPM za leto 2021 je že štirinajsto.

DPM lahko predloži tudi predloge in pripombe k veljavnim ali predlaganim zakonom (19. člen Opcijskega protokola). V letu 2021 smo s pripombami sodelovali pri pripravi novele Zakona o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS), novele Zakona o nalogah in pooblastilih policije (ZNPPol) in pri Predlogu Zakona o debirokratizaciji. Pripombe smo pripravili tudi glede sprememb Navodila o razporejanju in pošiljanju obsojencev na prestajanje kazni zapora in še dveh pravilnikov.

ZAGOVORNIŠTVO OTROK

Zagovorništvo krepi glas otrok. Zagovornik poskrbi, da mu otrok zaupa svoje mnenje in potem to mnenje tudi posreduje tistim, ki ga morajo slišati, to je sodiščem, centrom za socialno delo in drugim organom, ki odločajo o prihodnosti njegovega življenja. Zagovornik ni zakoniti zastopnik otroka, ni sodni izvedenec, ki bi ocenjeval, kaj je za otroka dobro. Omogoča samo, da se sliši glas otrok v postopkih in drugih zadevah, s tem pa je lahko odločanje o njihovih koristih kakovostnejše in brez odlašanja. **V letu 2021 je izšel tudi Zbornik zagovorništva otrok, organiziran je bil strokovni posvet o pomenu zagovorništva pri vzpostavitvi varnega prostora za otroke, potekalo je izobraževanje novih zagovornikov.**

V letu 2021 je Zagovorništvo prejelo 107 pobud za postavitve zagovornika, 56-krat je bil zagovornik postavljen, 29-krat zagovornik ni bil postavljen. 22 pobud je še v obravnavi. Od vseh teh pobud so bili 48-krat pobudniki starši, 18-krat CSD-ji, 32-krat okrožna sodišča, 3-krat so bili pobudniki drugi, 6-krat pa otroci. **100 otrok je v letu 2021 dobilo zagovornika**, od tega je bil 74 otrokom postavljen s soglasjem staršev. Sedmim je bil postavljen s soglasjem otroka, starejšega od 15 let, 19 otrokom je bil postavljen s sklepom sodišča. **Povprečna starost otroka je bila 10,2 leta.**

VARUH KOT NACIONALNA INSTITUCIJA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Od januarja 2021 je Varuh akreditiran s statusom A po Načelih o položaju in delovanju nacionalnih institucij za človekove pravice (Pariška načela), ki jih je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov 20. decembra 1993 z resolucijo 48/134. Postopek akreditacije poteka v okviru **Globalnega zaveznitva nacionalnih institucij za človekove pravice (GANHRI)**. **Varuh se pridružuje komentarjem Akreditacijskega pododbora (SCA), ki državi Sloveniji priporoča še nekaj dodatnih izboljšav.** Ali Varuh (še vedno) izpolnjuje pogoje za (re)akreditacijo s statusom A po Pariških načelih, se bo skladno z uveljavljenim sistemom ponovno preverjalo **pet let po akreditaciji**. **Varuh si bo še naprej prizadeval za visoko strokovnost pri svojem delu.**

SVET VARUHA ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Svet varuha za človekove pravice je **posvetovalno telo varuha** za spodbujanje in varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter za krepitev pravne varnosti. Svet deluje po načelu strokovne avtonomije. Pluralna zastopanost omogoča vzpostavitev učinkovitega delovanja civilne družbe, znanosti in organov javne oblasti pri oblikovanju ugotovitev Varuha o stopnji spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter o pravni varnosti v Republiki Sloveniji. Mandat Sveta varuha je vezan na mandat varuha. **V Svetu delujejo naslednje članice in člani:** Margerita Jurkovič, dr. Robert Masten, Žiga Vavpotič, Neli Dimc, mag. Lea Benedejčič, mag. Nataša Briški, Darja Groznik, dr. Patrick Vlačič, dr. Vasilka Sancin, dr. Sara Ahlin Doljak, dr. Aldijana Ahmetović, mag. Jelena Aleksić, Peter Pavlin, dr. Marko Rakovec in Nataša Voršič.

Svet se je v letu 2021 sestal na dveh sejah:

- **prva seja Sveta varuha za človekove pravice** (šesta seja v mandatu 2019–2025) je potekala 22. 2. 2022 in je bila namenjena razpravi o ukrepih Vlade Republike Slovenije glede epidemije koronavirusne bolezni ter o posledicah epidemije na človekove pravice;
- **druga seja Sveta varuha za človekove pravice** (sedma seja v mandatu 2019–2025) je potekala 17. 9. 2022 in je bila namenjena pregledu ugotovitev Varuha o stanju na področju duševnega zdravja ter razpravi na to temo.

Varuh je v letu 2021 aktivno sodeloval z različnimi segmenti civilne družbe v Sloveniji in na evropski ravni.

CENTER ZA ČLOVEKOVE PRAVICE

Center za človekove pravice kot organizacijska enota Varuha uresničuje njegov splošni mandat nacionalne institucije za človekove pravice.

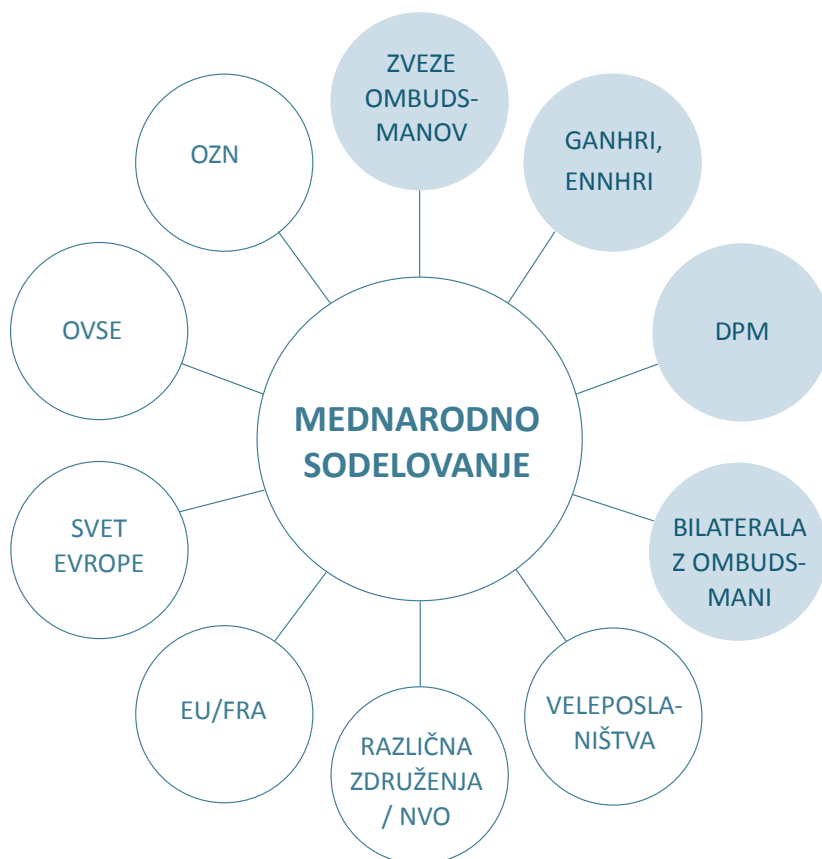
Glede promocije, informiranja, izobraževanja in dajanja splošnih informacij je Center v letu 2021 izvedel številne projekte, med njimi dva spletna seminarja, dvoje internih usposabljanj, sodeloval je na znanstveni konferenci in pri pripravi mednarodnega interaktivnega središča Evropske mreže nacionalnih institucij za človekove pravice (ENNHRI), pripravljal je redna trimesečna obveščanja javnosti o delu Varuha na področju invalidov, pripravil je prvi javni natečaj za diplomska, magistrska in doktorska dela s področja človekovih pravic. **V letu 2021 je Center objavil tudi svojo Analizo tožilske prakse pregona kaznivega dejanja javnega spodbujanja sovraštva, nasilja in nestrpnosti v obdobju 2008–2018 o kazenskopravnem pregonu sovražnega govora v Sloveniji po 297. členu Kazenskega zakonika (KZ-1).** Center je sodeloval tudi pri **prenovi promocijskih gradiv Varuha, vključno brošure o lahkem branju.**

V letu 2021 je Center za Varuha pripravil tudi **več mednarodnih poročil oziroma prispevkov**, med drugim poročilo o stanju pravne države v Sloveniji za Evropsko komisijo, vmesno alternativno poročilo Evropski komisiji proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI), alternativno poročilo Svetovalnemu odboru o Okvirni konvenciji za varstvo narodnih manjšin, nacionalno poročilo o stanju človekovih pravic migrantov, pripravljeno v okviru projekta ENNHRI. Center je tudi aktivno sodeloval v delovnih skupinah ENNHRI, v okviru Sveta Evrope in pri več mednarodnih dogodkih.

MEDNARODNO SODELOVANJE

Varuh je tudi v letu 2021 aktivno sodeloval na **več kot 70 različnih mednarodnih dogodkih**. Še vedno je mednarodno dogajanje potekalo večinoma preko virtualnih platforme, a zato ni bilo nič manj učinkovito in raznoliko. Virtualna oblika srečanj in delavnic je omogočila udeležbo večjemu številu udeležencev, občutno pa so se znižali tudi stroški.

Decembra 2021 je bil varuh Peter Svetina soglasno izvoljen v Upravni odbor direktorjev za Evropo v okviru Mednarodnega inštituta ombudsmanov (IOI), kar predstavlja veliko priznanje delovanju celotne institucije.

NOVA PRIPOROČILA IZ LETNEGA POROČILA VARUHA ZA LETO 2021

1.1. Uvodnik varuha

1 (stalna naloga). Varuh ponovno priporoča vsem, ki sodelujejo v javnih razpravah, še posebej politikom, naj se v svojih izjavah in besedilih, vključno na socialnih omrežjih, izogibajo spodbujanju neenakopravnosti, sovraštva ali nestrpnosti na podlagi katere koli osebne okoliščine, ob morebitnih takšnih primerih pa naj se nanje nemudoma odzovejo in jih obsodijo. Poslancem in poslankam novega sklica Državnega zbora Varuh priporoča, da pri svojem odgovornem delu sledijo Etičnemu kodeksu za poslanke in poslance, ki ga je Državni zbor po letih prizadevanj sprejel 12. junija 2020 (stalna naloga).

1.8 Svet varuha za človekove pravice

1. Varuh priporoča Vladi Republike Slovenije, da po ministrstvih vzpostavi osrednjo kontaktno točko za pripravo ocene skladnosti predpisov oziroma ukrepov s človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami, v vladnem gradivu pa naj doda obvezno obrazložitev k predpisu: »Skladnost predpisa s človekovimi pravicami in temeljnimi svoboščinami.«

1.9 Center za človekove pravice

2. Varuh priporoča, da Vrhovno državno tožilstvo formalno uskladi svoje pravno stališče o pregonu kaznivega dejanja javnega spodbujanja sovraštva, nasilja ali nestrpnosti po 297. členu KZ-1 s sodbo Vrhovnega sodišča Republike Slovenije iz leta 2019, in v zvezi s tem upošteva tudi ugotovitve Evropske komisije proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI) iz marca 2022.

3. Varuh priporoča Ministrstvu za pravosodje, Ministrstvu za notranje zadeve in Ministrstvu za kulturo, da čim prej pristopijo k pripravi ustreznih zakonskih podlag, ki bodo omogočile učinkovito preprečevanje sovražnega govora na spletu, vključno z družabnimi omrežji.

4. Varuh priporoča, da Ministrstvo za pravosodje pripravi spremembo zakonodaje, ki bo omogočila možnost subsidiarnega pregona v primeru kaznivega dejanja po 297. členu KZ-1 na način, da bo ta mogoč ne le za konkretnega oškodovanca, zoper katerega je bilo kaznivo dejanje po 297. členu strojeno, ampak tudi za širši krog oškodovanih oseb (bodisi za vsakega predstavnika napadene skupine bodisi za pooblaščen organizacije).

5. Varuh priporoča Ministrstvu za pravosodje, da analizira ustreznost obstoječe kazenskoopravne ureditve kriminalitete iz sovraštva, tudi z vidika relevantne sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice, in po potrebi pristopi k pripravi sprememb zakonodaje.

6. Varuh priporoča Ministrstvu za javno upravo (Upravni akademiji), da v svoje programe usposabljanja javnih uslužbencev (glede obveznega usposabljanja za imenovanje v naziv, obveznega usposabljanja za vodenje v upravi in neobveznega izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja javnih uslužbencev) v večji meri vključi usposabljanje javnih uslužbencev o človekovih pravicah, skladno z zavezami iz druge faze Svetovnega programa o izobraževanju za človekove pravice (2005 – se nadaljuje).

7. Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje, naj sprejme učinkovite ukrepe za izboljšanje zdravstvenega stanja Romov in zagotovi odpravo izrazite neenakosti v zdravju Romov v primerjavi z večinskim prebivalstvom. Varuh v zvezi s tem priporoča tudi redno spremljanje učinkovitosti ukrepov skozi kazalnike zdravja in zdravstvenega varstva.

8. Varuh pristojne organe poziva, da sprejmejo strategijo, ki naslavlja vse oblike nasilja nad ženskami, ter preučijo vsa priporočila GREVIO Sloveniji in čim prej oblikujejo in sprejmejo ukrepe za njihovo uresničitev.

9. Varuh Državnemu odvetništvu in Ministrstvu za pravosodje priporoča, da zagotovita, da bodo v slovenskem jeziku poleg sodb Evropskega sodišča za človekove pravice proti Sloveniji dostopne tudi pomembnejše sodbe tega sodišča proti drugim državam.

10. Varuh Ministrstvu za pravosodje priporoča, da zagotovi, da bodo v slovenskem jeziku dostopna akcijska poročila in akcijski načrti o izvrševanju sodb Evropskega sodišča za človekove pravice proti Sloveniji.

.....
2 (stalna naloga). Varuh priporoča, da policija, tožilci in sodišča pri obravnavi kaznivega dejanja iz 287. člena KZ-1 opravijo tudi presojo o vplivu kaznivega dejanja na oškodovanca ali skupnost, kot to izhaja iz Smernic Evropske komisije za praktično rabo Okvirnega sklepa Sveta 2008/913/PNZ o boju proti nekaterim oblikam in izrazu rasizma in ksenofobije s kazensko-pravnimi sredstvi.
.....

2.1 Svoboda vesti in verske skupnosti

11. Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje, da (upoštevajoč pri tem po potrebi tudi možnosti iz prvega, tretjega ali četrtega odstavka 59. člena, prvega odstavka 60. člena, drugega odstavka 62. člena ali 63. člena ZDU-1) poskrbi za pripravo predpisa, ki bo sistemsko urejal vprašanje prepovedi oziroma pravice nošnje naglavne rute pri izvajalcih zdravstvene dejavnosti po celi državi.

2.2 Nacionalne in etnične skupnosti

Na **nacionalne in etnične skupnosti** se nanašata **priporočili št. 7 in 17** iz drugih delov tega letnega poročila.

Na **nacionalne in etnične skupnosti** se nanaša tudi **priporočilo (covid-19) št. 8** iz tretjega dela tega letnega poročila, ki obravnava dejavnost Varuha v zvezi z epidemijo bolezni covid-19 v letu 2021.

2.3 Zaposleni in brezposelni

Na **zaposlene in brezposelne** se nanaša **priporočilo št. 37** iz drugih delov tega letnega poročila.

2.4 Ženske

Na ženske se nanašajo **priporočila št. 8, 11 in 18** iz drugih delov tega letnega poročila.

2.5 Otroci

12. Varuh Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti priporoča takojšnje ukrepanje v smeri izenačenja staršev in otrok s posebnimi potrebami glede višine delnega plačila za izgubljeni dohodek.

13. Varuh priporoča Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport, da čim prej pripravi, Državnemu zboru pa, da čim prej sprejme spremembo 10. člena Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1), ki bo otrokom s posebnimi potrebami omogočila stalnega spremljevalca.

14. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da pripravi sistemske ukrepe, ki bodo zagotavljali ustrezno obravnavo otrok s posebnimi potrebami in invalidnostmi in njihovo vključevanje v družbo.

15. Varuh Ministrstvu za notranje zadeve priporoča, da se v primerih mladoletnih tujcev (in oseb, ki jih z mladoletnimi veže medsebojna pravica do družinskega življenja po 8. členu Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic), ki nezakonito prestopijo državno mejo, v polnosti spoštuje Konvencija o otrokovih pravicah. Pristojni organi zato naj ne bi vodili skrajšanih neformalnih postopkov, na podlagi Sporazuma in Protokola, ki ravno zaradi svoje skrajšane in neformalne narave ne morejo biti optimalen okvir za varovanje otrokove koristi.

16. Varuh sodiščem priporoča, da se skladno z mnenjem Ministrstva za pravosodje (MP) med nujne zadeve uvrstijo vse izvršilne zadeve, v katerih se predlaga izvršitev oziroma se izvršuje katerakoli izmed odločb, izdanih v postopkih po 93. členu Zakona o nepravdnem postopku (ZNP-1). Glede na 105. člen ZNP-1 so skladno z mnenjem MP nujni tudi (vsi) postopki za odločanje o ukrepih za varstvo koristi otrok, med katere po 159. členu DZ sodijo vsi postopki za izdajo začasnih odredb in tudi vsi postopki za odločanje o ukrepih za varstvo koristi otrok trajnejšega značaja.

17. Varuh priporoča Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport, da preuči različne razmere, v katerih živijo učenci romske skupnosti, in poskrbi, da zaradi (trenutnih) ukrepov za zajezitev pandemije ne bi bili še bolj prikrajšani.

.....

3 (stalna naloga). Varuh priporoča centrom za socialno delo, da vedno celostno obravnavajo družinsko problematiko in da je ne zaključijo prehitro ter pri tem upoštevajo mnenje otroka ali mladostnika.

4 (stalna naloga). Varuh priporoča centrom za socialno delo, da odgovorijo na vse dopise, iz katerih je mogoče razbrati pričakovanje odgovora organa in identiteto pošiljatelja, razen če se vsebina dopisa nanaša na postopek, ki se še vodi pri organu, če je dopis šikanozen ali če je organ pošiljatelju na bistveno podobno vprašanje že odgovoril.

5 (stalna naloga). Varuh priporoča vzgojno-varstvenim institucijam, da upoštevajo, da morata biti oba starša, tudi po razpadu zakonske zveze in ki jima ni bila odvzeta roditeljska pravica, enakovredno seznanjena z dokumentacijo, ki se nanaša na njunega otroka, in ravnani pristojnih organov.

.....

Na **otroke** se nanašajo tudi **priporočila št. 18, 27, 33, 34, 36, 44 in 45** iz drugih delov tega letnega poročila.

Na **otroke** se nanaša tudi **priporočilo (covid-19) št. 1** iz tretjega dela tega letnega poročila, ki obravnava dejavnost Varuha v zvezi z epidemijo bolezni covid-19 v letu 2021.

2.6 Invalidi

Na **invalide** se nanašajo **priporočila št. 12, 13, 14, 20, 25, 27, 32, 39, 42, 43, 44 in 45** iz drugih poglavij tega letnega poročila ter **priporočila (stalne naloge) št. 10, 11, 12, 13, 14 in 15** iz drugih poglavij tega letnega poročila.

Na **invalide** se nanašata tudi **priporočili (covid-19) št. 5 in 6** iz tretjega dela tega letnega poročila, ki obravnava dejavnost Varuha v zvezi z epidemijo bolezni covid-19 v letu 2021.

2.7 Starejši

Na **starejše** se nanašajo **priporočila 25, 31, 35 in 47** iz drugih delov tega letnega poročila ter **priporočila (stalne naloge) št. 9, 10, 11, 12, 31 in 14** iz drugih poglavij tega letnega poročila.

Na **starejše** se nanaša tudi **priporočilo (covid-19) št. 6.** iz tretjega dela tega letnega poročila, ki obravnava dejavnost Varuha v zvezi z epidemijo bolezni covid-19 v letu 2021.

2.9 Tujci

18. Varuh priporoča Ministrstvu za notranje zadeve oziroma Vladi Republike Slovenije, da se pripravi zakonodajne spremembe, s katerimi bo tujcu s priznano subsidiarno zaščito omogočeno podaljšanje statusa subsidiarne zaščite in učinkovito ter pravočasno uveljavljanje pravice do združitve družine še pred pravnomočnostjo odločbe, s katero mu je bil priznan status subsidiarne zaščite.

19. Varuh priporoča Ministrstvu za notranje zadeve oziroma Vladi Republike Slovenije, da se pripravi zakonodajne spremembe, s katerimi bo vsem tujcem, ki so skladno z Direktivo Sveta 2003/109/ES z dne 25. novembra 2003 upravičeni do statusa rezidenta za daljši čas, omogočeno neovirano in dejansko priznanje in uveljavljanje tega statusa.

Na **tujce** se nanašajo tudi **priporočila št. 15, 28, 29 in 30** iz drugih delov tega letnega poročila.

Na **tujce** se nanaša tudi **priporočilo (covid-19) št. 4** iz tretjega dela tega letnega poročila, ki obravnava dejavnost Varuha v zvezi z epidemijo bolezni covid-19 v letu 2021.

2.10 Enakost pred zakonom in prepoved diskriminacije

20. Varuh priporoča Ministrstvu za infrastrukturo, da čim prej zagotovi pravne podlage in finančne vire za dejansko in učinkovito izvrševanje pravice invalidov do enake dostopnosti javnega prevoza v cestnem prometu.

2.13 Svoboda izražanja

21. Varuh priporoča Ministrstvu za zunanje zadeve, da poskrbi, da bo čim prej prišlo do ratifikacije Konvencije Sveta Evrope o dostopu do uradnih dokumentov.

2.14 Omejitev osebne svobode

22. Varuh Upravi Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij predlaga, da opravi natančen pregled izvajanja pregledov tehničnih predmetov zaprtih oseb in po potrebi pripravi predloge za spremembo predpisov s področja izvrševanja kazenskih sankcij v tem delu.

23. Varuh Upravi Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij priporoča, da pri pripravi in izvajanju načrtov varovanja zavodov za prestajanje kazni zapora (po)skrbi za to, da je vstopanje pravosodnih policistov v bivalne prostore zaprtih oseb v času nočne počitka čim manj moteče.

24. Varuh Upravi Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij priporoča, da nadaljuje s prizadevanji za zagotovitev dostopa zaprtih oseb do telefonskih storitev po cenah, primerljivih z običajnimi tržnimi cenami.

25. Varuh Ministrstvu za pravosodje ponovno priporoča, da v sodelovanju z Ministrstvom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti in drugimi pristojnimi organi sprejme vse potrebne ukrepe, da se zaprtim osebam, ki zaradi starosti, bolezni, invalidnosti ali druge oviranosti potrebujejo dodatno pomoč, zagotovi primerna nastanitev in vsa pomoč pri vsakodnevni negi in drugi potrebni oskrbi, s čimer se zagotovita njihovo dostojno bivanje in oskrba.

26. Varuh priporoča, da Ministrstvo za zdravje vложи več napora v čimprejšnjo izdelavo seznama izvajalcev varnostnega ukrepa obveznega psihiatričnega zdravljenja na prostosti in ga v soglasju z Ministrstvom za pravosodje objavi v uradnem listu skladno z določbo tretjega odstavka 148. člena ZIKS-1.

27. Varuh priporoča, da Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti v sodelovanju z drugimi odgovornimi sprejme še dodatne ukrepe, ki bodo v socialnovarstvenih zavodih za usposabljanje v polni meri uredili status oddelkov, kamor se namešča otroke in mladostnike s hudimi težavami v duševnem zdravju ter motnjami v duševnem in telesnem razvoju, tako, da bosta njihovo nameščanje in obravnava skladna z Zakonom o duševnem zdravju.

28. Varuh Ministrstvu za notranje zadeve in Policiji priporoča, da zaradi preglednosti nad izvajanjem postopkov vračanja tujcev in transparentnosti delovanja policije na tem področju (vsaj bistvene) ugotovitve monitoringa vračanja tujcev s spremstvom policije javno objavlja(ta).

29. Varuh Ministrstvu za notranje zadeve priporoča, da skupaj s Centrom za tujce sprejeme dodatne ukrepe, ki bodo prispevali k doslednemu zagotavljanju spoštovanja človekovih pravic tujcev v primeru odreditve ukrepa bivanja pod strožjim policijskim nadzorom.

30. Varuh Ministrstvu za notranje zadeve predlaga, da skupaj s Centrom za tujce sprejme dodatne ukrepe, ki bodo prispevali k doslednemu zagotavljanju spoštovanja človekovih pravic tujcev v primeru uporabe prisilnih sredstev.

6 (stalna naloga). Varuh zavodom za prestajanje kazni zapora priporoča dosledno upoštevanje pravice obdolženca, ki je v priporu oziroma mu je odvzeta prostost, da si lahko zagovornik z njim prosto in brez nadzorstva dopisuje in se pogovarja.

7 (stalna naloga). Varuh Upravi Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij priporoča, da zagotovi skrbno obravnavo pritožb zaprtih oseb in njihovo analizo ter odpravo ugotovljenih nepravilnosti.

8 (stalna naloga). Varuh vsem psihiatričnim bolnišnicam in socialnovarstvenim zavodom priporoča, da pri odločitvi za izvedbo posebnega varovalnega ukrepa in njegovi izvedbi dosledno spoštujejo veljavne predpise ter standarde in priporočila stroke.

2.15 Pokojninsko in invalidsko zavarovanje

31. Varuh priporoča, da Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (ZPIZ) v morebitnih drugih zadevah, ki so primerljive z obravnavano, odpravi veljavnečasne odločbe, s katerimi se pobudnikom izplačuje le slovenska pokojnina, in izda novečasne odločbe, s katerimi se bo določila pokojnina zavarovancev najmanj v višini tiste, ki jo je ta prejemal pred postopkom ponovne odmere.

32. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti in Ministrstvu za zdravje, da sprejmeta potrebne ukrepe, da priznanje invalidnine ne bo omogočeno zgolj invalidom s telesnimi okvarami kot posledicami poškodb pri delu ali poklicnih boleznih, ampak tudi vsem tistim invalidom, katerih telesne okvare so nastale pred uveljavitvijo ZPIZ-2.

9 (stalna naloga). Varuh priporoča ZPIZ, da pri informativnem izračunu višine pokojnine dosledno upošteva vse relevantne podatke.

10 (stalna naloga). Varuh priporoča ZPIZ, da svoje odločitve sprejema v zakonsko predvidenih rokih.

11 (stalna naloga). Varuh priporoča ZPIZ, da pri svojem delu ustrezno upošteva Uredbo o upravnem poslovanju, ki v 17. členu določa, da mora organ odgovoriti na vse dopise, iz katerih je mogoče razbrati pričakovanje odgovora organa in identiteto pošiljatelja, v 15 dneh od prejema dokumenta, razen če se vsebina dopisa nanaša na postopek, ki se še vodi pri organu, če je dopis šikanozen ali če je organ pošiljatelju na bistveno podobno vprašanje že odgovoril.

12 (stalna naloga). Varuh priporoča ZPIZ, da upošteva stališče Varuha glede vodenja pritožbenih in revizijskih postopkov na način, da jih ustrezno razmeji, tako da jih ne obravnava istočasno. Dosledno naj ZPIZ upošteva tudi načelo naključnosti.

13 (stalna naloga). Varuh priporoča ZPIZ, da ustrezno obrazloži svoje odločitve na način, da do kršitev ZPIZ-2 in ZUP ne bo več prihajalo.

14 (stalna naloga). Varuh priporoča ZPIZ, da tekoče vodi postopke v zvezi s pokojninskimi in invalidskimi zadevami, brez nepotrebne odlašanja.

15 (stalna naloga). Varuh priporoča ZPIZ, da pri svojem delu, ko odloča o pravicah invalidov, dosledno upošteva implementacijo sodbe Krajnc proti Sloveniji (ESČP).

2.16 Zdravstveno varstvo

33. Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje, da pripravi ustrezen normativni okvir, ki bo omogočal sprejem potrebnih ukrepov, da se omogoči dostopnost rednih obravnav in terapij, ki jih potrebujejo otroci, mladostniki in odrasli na področju duševnega zdravja, v skladu s priporočilom Varuha št. 57 (2016), da naj Ministrstvo za zdravje pripravi zakonsko ureditev opravljanja psihoterapevtskih storitev.

34. Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje, da sprejme potrebne ukrepe za zagotovitev ustrezne (nujne) pedopsihiatrične obravnave otrok.

35. Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje in ZZZS, da se zavarovancem omogoči doplačilo nadstandardne storitve, saj ni razumno, da se pacientu (če se odloči za »nadstandardno lečo«) ne omogoči plačila pravice iz zdravstvenega zavarovanja, ki bi mu sicer pripadala, če bi se odločil za lečo, ki ni predmet nadstandarda.

36. Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje, da sprejme potrebne ukrepe za zagotovitev ustreznega števila specialistov oftalmologije.

37. Varuh ponovno priporoča Ministrstvu za zdravje, da sprejme ukrepe, ki bodo zagotovili zadostno število zdravnikov medicine dela.

16 (stalna naloga). Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje, da pri obravnavi pritožb pacientov v vseh zdravstvenih zavodih dosledno upošteva določbe Zakona o pacientovih pravicah (ZPacP).

2.17 Socialne zadeve

38. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da sprejme ustrezne ukrepe za svoje tekoče delovanje v povezavi z reševanjem zahtevkov.

39. Varuh priporoča izvajalcem institucionalnega varstva, da stanovalcev z motnjami v duševnem razvoju, ki nimajo odvzete poslovne sposobnosti, po nepotrebnem ne omejujejo in nadzor nad njimi izvajajo v skladu z načelom sorazmernosti.

40. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da seznanjeni centre za socialno delo z Varuhovim naziranjem glede potrebe po obrazloženosti izdanih odločb.

41. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da za centre za socialno delo pripravi navodilo, da upravičence do izredne denarne socialne pomoči obvezno opozorijo pred iztekom roka za porabo in za predložitev dokazil o porabi.

42. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da sprejme ukrepe po izenačitvi invalidov s statusom po ZZRZI glede prejema solidarnostnega dodatka kot invalidne osebe.

43. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da sprejme ustrezne ukrepe, ki bodo zakonodajo na področju socialnega varstva oseb s statusom invalida, ki so za delo nezmožne, poenotili in uskladili z modernejšim, t. i. socialnim modelom invalidnosti, ki poudarja ovire, ki jih ima posameznik zaradi invalidnosti, in ne okvaro, ki povzroča invalidnost, ter sprejme ustrezne pravne podlage za njihovo odpravo. V invalidsko varstvo pa je treba ustrezno vključiti osebe z motnjami v duševnem zdravju. Omenjeno ministrstvo naj tudi nemudoma in brez odlašanja začne analitično in sistematično obravnavati omenjeno problematiko in pri tem povabi tudi osebe z invalidnostmi in njihova društva.

44. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da sistemsko uredi skrb za osebe z avtizmom tako, da bo kot javna storitev omogočena ustrezna pomoč vsem osebam s SAM.

45. Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da se vsem, ki skrbijo za otroke ali odrasle osebe z avtizmom, poskrbi za ustrezno podporo njihovega dela, ki posledično vpliva na zagotavljanje osnovnih človekovih pravic otrok, mladostnikov in odraslih oseb z avtizmom ter njihovih družin.

17 (stalna naloga). Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da ustrezno hitro odgovarja na prejete dopise.

2.18 Druge upravne zadeve

46. Varuh predlaga Ministrstvu za finance, da preuči možnosti za drugačno obravnavo dodatnih zavarovanj od drugih zavarovanj v davčni zakonodaji.

47. Varuh priporoča Ministrstvu za finance, da v namen prenehanja manj ugodne davčne obravnave prejemnikov pokojnin iz tujine ustrezno spremeni 127. člen ZDoh-2.

2.19 Pravosodje

48. Varuh Ministrstvu za pravosodje predlaga, da pri pripravi novele Zakona o odškodnini žrtvam kaznivih dejanj preuči tudi možnost uvedbe instituta odpovedi pravici do sodnega varstva.

49. Varuh Ministrstvu za pravosodje priporoča, da nadaljuje z aktivnostmi prenove informacijskega sistema kazenske evidence.

50. Varuh Ministrstvu za pravosodje priporoča pripravo sprememb oziroma dopolnitev ZFPPIPP v delu, ki ureja postopek osebnega stečaja tako, da bo s pravomočnostjo sklepa o odpustu obveznosti (po samem zakonu) prenehala tudi omejitev poslovne sposobnosti stečajnega dolžnika, in to tudi v tistih primerih postopkov osebnega stečaja, v katerih so bile obveznosti že pravnomočno odpuščene, vendar postopki še niso zaključeni, začeli pa so se že pred uveljavitvijo sprememb oziroma dopolnitev ZFPPIPP.

51. Varuh Ministrstvu za pravosodje priporoča, da v okviru zakonskih sprememb skuša najti ustrezno rešitev, da vložitev pritožbe (zgolj) zoper stroškovni del odločbe o prekršku ne bo nesorazmerno otežen.

52. Varuh Ministrstvu za pravosodje priporoča, da v sodelovanju z Odvetniško zbornico Slovenije preuči možnosti ustrežnejših zakonodajnih rešitev glede razpolaganja s sredstvi na fiduciarnem računu odvetnika in ureditve zavarovanja odgovornosti odvetnika.

.....
18 (stalna naloga). Varuh sodiščem priporoča, da pri (pre)dodeljevanju sodnih zadev dosledno upoštevajo vnaprej določena merila v skladu z določbami Zakona o sodiščih in Sodnega reda.

19 (stalna naloga). Varuh priporoča, da (izvršilna) sodišča ustrezno dodatno (in po potrebi povečano) skrb posvečajo izdaji odredb, katerih odsotnost lahko vpliva na pravni položaj strank v postopku in izvrševanje oziroma uresničevanje njihovih pravic.

20 (stalna naloga). Varuh Zbornici upraviteljev Slovenije priporoča, da v vsakem primeru v razumnem roku prijavitelja oziroma vlagatelja pobude seznanijo z usodo njegove vloge in z razlogi za svojo odločitev.

21 (stalna naloga). Varuh priporoča in spodbuja vse pristojne, zlasti še sodišča oziroma njihove zaposlene v službah za brezplačno pravno pomoč in Odvetniško zbornico Slovenije ter njene člane, da prosilcem oziroma upravičencem do brezplačne pravne pomoči na jasn in razumljiv način, če je treba tudi večkrat, morda tudi s pomočjo ustreznih zloženek, posredujejo vse potrebne informacije, ki so pomembne za njihov pravni in socialni položaj, uveljavljanje njihovih pravic in morebiten nastanek za njih neugodnih obveznosti.

22 (stalna naloga). Varuh priporoča, da redarji v vlogi prekrškovnega organa pri obravnavi brezdomnih oseb, upoštevajo njihov specifičen položaj zaradi njihovega brezdomstva, vselej opravijo skrbno izbiro sankcije za prekršek oziroma da preverijo, ali ni namesto izreka sankcije mogoče kršitelja le opozoriti, če je storjeni prekršek neznatnega pomena in če pooblaščen uradna oseba presodi, da je glede na pomen dejanja opozorilo zadosten ukrep.

2.20 Policijski postopki, zasebno varovanje, detektivi in redarji

23 (stalna naloga). Varuh Ministrstvu za notranje zadeve priporoča, da se v okviru usposabljanja uslužbencev Policije, ki vodijo pomiritvene postopke po ZNPPol, posebno pozornost nameni tudi temu, da bo pooblaščen oseba, ki vodi obravnavo, udeležencem postopka v čim večji meri omogočila spremljanje poteka nastajanja zapisnika o pomiritvenem postopku in v zapisniku tudi ustrezno zabeležila izjave udeležencev, podane na naroku.

24 (stalna naloga). Varuh Ministrstvu za notranje zadeve in Policiji priporoča skrbno presojo vsake prejete vloge, ki vsebuje očitke zoper delo policistov, in ob izpolnjenih pogojih za obravnavanje v pritožbenem postopku njeno obravnavo po postopku, kot ga za reševanje pritožb zoper ravnanje policistov predpisuje ZNPPol.

25 (stalna naloga). Varuh Policiji priporoča, da v vsakem primeru skrbno presodi, ali interes pravičnosti terja, da se osebi v postopku v skladu z ZKP postavi zagovornik na stroške države.

26 (stalna naloga). Varuh redarjem priporoča, da upoštevajoč poseben položaj brezdomnih oseb v vlogi prekrškovnega organa pri obravnavi teh oseb vselej skrbno izberejo sankcije za prekršek oziroma da preverijo, ali ni namesto izreka sankcije mogoče kršitelja le opozoriti, če je storjeni prekršek neznatnega pomena in če pooblaščen uradna oseba presodi, da je glede na pomen dejanja opozorilo zadosten ukrep.

NOVA PRIPOROČILA V ZVEZI S PANDEMIJO BOLEZNI COVID-19

3.16 Omejitev osebne svobode v zvezi z epidemijo boleznii covid-19

1 (covid-19). Varuh Ministrstvu za pravosodje priporoča zakonsko ureditev nujnih ukrepov, ki bodo omogočili zagotoviti varnost in zdravje v zavodih za prestajanje kazni zapora oziroma prevzgojnem domu v primeru izrednih dogodkov, kot so epidemija ali naravne nesreče, upoštevajoč dane pripombe oziroma stališča Varuha v postopku priprave novele ZIKS-1.

2 (covid-19, stalna naloga). Varuh priporoča, da Uprava Republike Slovenije za izvrševanje kazenskih sankcij pri načrtovanju namestitvev obolelih v vseh zavodih za prestajanje kazni zapora upošteva tudi možnost dostopa do prhanja, če to ni mogoče (zaradi prostorskih in drugih omejitev), pa predlagamo razmislek o premestitvah zaprtih oseb, pri katerih se ugotovi okužba s koronavirusno boleznijo, v ustrezniješle prostore.

3.17 Zdravstveno varstvo v zvezi z epidemijo boleznii covid-19

3 (covid-19). Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje, da se državljanom, ki so covid-19 preboleli v tujini, izda ustrezno potrdilo o prebolevnosti.

4 (covid-19). Varuh priporoča Ministrstvu za zdravje, da dosledno upošteva Uredbo (EU) 2021/953 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 14. junija 2021 (Uredba), ki določa, da je treba EU DCP državljanom EU in njihovim družinskim članom izdati v državi članici, kjer je bilo opravljeno cepljenje, ne glede na njihovo nacionalno pripadnost.

3.18 Socialne zadeve

5 (covid-19). Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da sprejme ustrezne ukrepe, da uporabniki zaradi neizpolnjevanja pogoja PCT ne ostanejo brez osebne asistencle.

6 (covid-19). Varuh priporoča Ministrstvu za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, da ponovno preuči svoje stališče glede razlage prvega odstavka 84. člena Zakona o začasnih ukrepih za omilitev in odpravo posledic COVID-19 (ZZUOOP), in sicer, da bo zakonsko besedilo razumljeno na način, da se v času ogroženosti s koronavirusno boleznijo covid-19 vsi umiki iz socialnovarstvenih zavodov (razen kratkotrajnih) v domače okolje štejejo za zagotavljanje ukrepa omejevanje okužbe, če uporabnik oziroma svojci podajo takšno izjavo.

3.19 Policijski postopki

7 (covid-19, stalna naloga). Varuh policistom priporoča, da pri izvajanju varovanja javnih shodov dosledno skrbijo za to, da svoje naloge opravljajo v skladu s pravili stroke – torej profesionalno, strokovno in zakonito.

8 (covid-19, stalna naloga). Varuh priporoča, da Ministrstvo za notranje zadeve v sodelovanju s policijo zagotovi takšne razmere, ki bodo v čim večji meri prispevale k zmanjšanju tveganja diskriminacijskega etičnega profiliranja.

9 (covid-19, stalna naloga). Varuh priporoča, da policija v vlogi prekrškovnega organa pri obravnavi brezdomnih oseb zaradi nespoštovanja sprejetih ukrepov za omejevanje širjenja virusa SARS-CoV-2 vselej opravi skrbno izbiro sankcije za prekršek oziroma da preveri, ali ni namesto izreka sankcije mogoče kršitelja le opozoriti, če je storjeni prekršek neznatnega pomena in če pooblaščen uradna oseba presodi, da je glede na pomen dejanja opozorilo zadosten ukrep.

Povzetek dela Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2021

Izdajatelj: Varuh človekovih pravic Republike Slovenije

Urednici: dr. Simona Drenik Bavdek, pomočnica vodje Centra za človekove pravice in
Nataša Mazovec, višja svetovalka

Oblikovanje in računalniški prelom: Aljaž Primožič

Tisk: Prima IP d.o.o.

Naklada: 1500 izvodov

Ljubljana, junij 2022

Letna in posebna poročila Varuha človekovih pravic RS so objavljena tudi na spletnih straneh www.varuh-rs.si

Reproduciranje delov publikacije je dovoljeno z navedbo vira

ISSN 2712-6390 (tiskana različica)

Publikacija je brezplačna

REPUBLIKA
SLOVENIJA

VARUH
ČLOVEKOVIH
PRAVIC